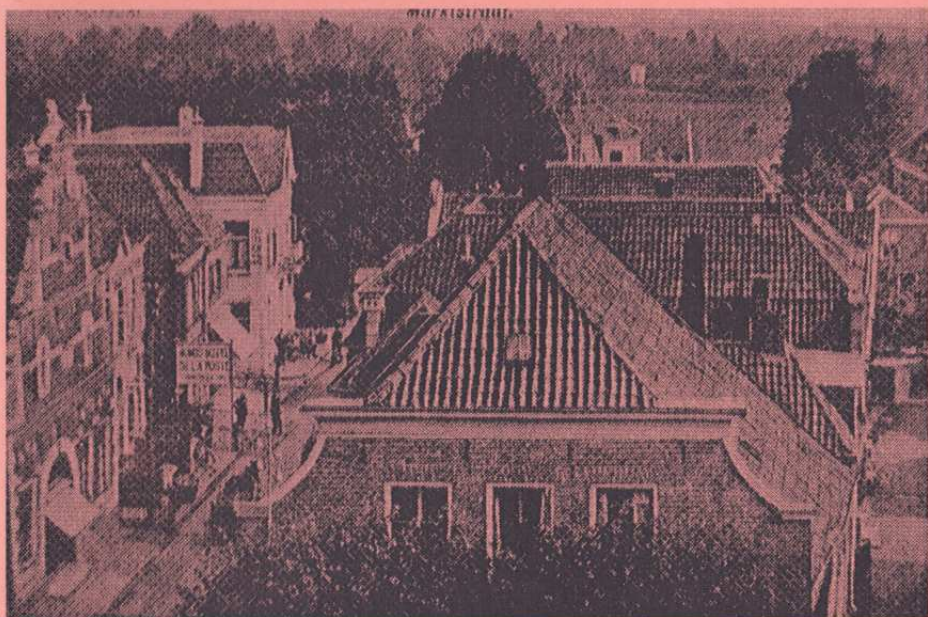

6^e jaargang 1988

Jaarboekje

Stichting
Heemkunde
Ootmarsum

KWEKERIJ "DE MOERBEKKE"

Een zeldzaam plaatje uit ± 1918, voorstellend een prachtig uitzicht vanaf het stadhuis (raadszaal) over de Moerbekkenkamp, toen nog onbebouwd.

Links: het Cremershuis, hotel de la Poste, J. Tijhuis, hotel Tubantia; tussen de bomen vaag het oude postkantoor, nu hotel Jolanda.

Rechts: de Gasthuisstraat; men kijkt op gevel van kousenshop Cor Schulten, voorheen Buyyoets en uiterst rechts de Openbare School.

Midden: Over de daken van Vosmer, Floot, Wientjes, mevr. Rikmanspoel (winkel Kuipers) en Mensink heen is het laatste huis links, van Gebrs. Rikmanspoel, duidelijk zichtbaar met de lichte muur, twee schoorstenen en dakkapel.

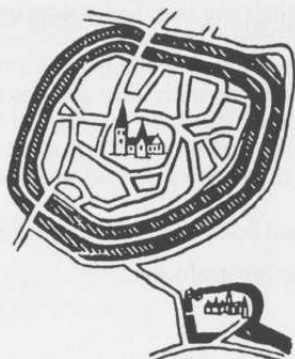
De lichte vlek over de hoek van dit huis heen, dus in de verte over de nog kale Moerbekkenkamp, is de voorgevel van kwekerij "De Moerbekke" van G.H. Cramer.

Vóór hem woonde daar Rientjes. Het is de enige opgespoorde afbeelding van de kwekerij die (vermoedelijk) nog bestond tot 1928.

JAARBOEKJE

STICHTING HEEMKUNDE OOTMARSUM 1988

JAARVERSLAG OVER HET JAAR 1988-89

Vergaderingen. Het bestuur vergaderde elke tweede dinsdagavond van de maand behalve in de vakantiemaand augustus.
De jaarvergadering was op 10 februari in hotel v.d. Maas.

Werkgroepenvergadering. Deze avond werd gehouden op 30 maart in hotel van der Maas voor alle werkgroepleden.

Voor de pauze bracht elke werkgroep verslag uit van de activiteiten van het afgelopen jaar en hieruit bleek dat er heel wat werk werd verricht, zonder dat daar ruchtbaarheid aan werd gegeven.

Na de pauze had de Vogelwerkgroep gezorgd dat de heer Egtermeijer uit Enschede kwam, die een viertal films draaide over het Twentse landschap en in het bijzonder over de omgeving van Ootmarsum. Hij had de films zelf gemaakt en van deskundig commentaar voorzien met achtergrondmuziek. Iedereen was enthousiast over het resultaat en opnieuw bleek hieruit dat we in een prachtige omgeving wonen waarin we actief moeten meewerken om het in stand te houden.

Excursie. De jaarlijkse excursie voerde ons dit jaar op 10 september naar de Achterhoek. We zouden twee steden bezoeken: Doesburg en Winterswijk. Oud-stadgenoot heer J. Weustink, chef financiën op het gemeentehuis te Doesburg, ontving ons (38 personen) in het oude stadhuis op zeer hartelijke wijze. We kregen koffie met gebak en hij wilde graag aan zijn oud-stadgenoten uitleggen hoe de geschiedenis in elkaar zat.

In een drietal groepjes werden we de stad rondgeleid en we merkten weldra dat we niet alle belangrijke zaken konden bezichtigen vanwege de tijd.

Na de middag gingen we naar Winterswijk en hier konden we een keuze maken, of de mooiste plekjes van de omgeving van de plaats bewonderen, of naar de steengroeve te gaan. Een klein groepje besloot tot het laatste en haalde enkele mooie calcietstenen uit de 500 meter lange en 36 meter diepe groeve. Na de koffie in Winterswijk gingen we met een tevreden gevoel naar huis.

Het was in zijn totaliteit een gezellige excursie, die uitstekend was georganiseerd en begeleid werd door de heren J. Lucassen en G. Klaas.

Donateursavond. Precies 100 donateurs hadden zich opgegeven om de lezing van de heer Kolks van het Rijksmuseum te Enschede bij te wonen op 15 december 1988 in hotel v.d. Maas. Met dia's liet hij de ontwikkelingen zien van de schilderkunst van de 17e - 20e eeuw. Waar mogelijk gebruikte hij de schilderijen van de schilders die in Twente waren geweest. De bekendste waren Ruysdael en zijn leerling M. Hobbema. Vanwege de tijd kon hij niet voldoende ingaan op de materie, omdat we na de pauze iets anders hadden.

Toen konden de mensen hun meegebrachte voorwerpen laten taxeren en er meer bijzonderheden over te weten komen. Dit geschiedde door de heren Kolks en antiquair H. Kamp. Dit deden ze op een voortreffelijke manier, want alle aanwezigen luisterden geboeid en nieuwsgierig. De avond was meer dan de moeite waard en voor herhaling vatbaar.

De excursie 1988 voerde ons o.a. naar Doesburg

Kontakt zusterverenigingen. Nadat alle naoberverenigingen al eens gastheer waren geweest, was het onze beurt hen weer te ontvangen. Voor deze avond op 14 maart 1988 hadden we de heer B. Slatman uitgenodigd om m.b.v. dia's het ontstaan van de beekdalen uit te leggen en hoe we deze ijsdalen het beste konden aanpakken om ze in stand te houden. In september bezochten we de vergadering in Denekamp en hier hadden ze het kanaal Almelo - Nordhorn op het programma staan i.v.m. het feit dat het weldra 100 jaar geleden is dat het werd gegraven.

Jaarboekje 1988. het eerst lustrum van dit boekje werd gevierd met een fraaie uitgave. Mede dank zij de copy van de werkgroepleden, hadden we voldoende stof om het boekje te vullen. Een moeilijkheid blijft het financieel gezond te houden, want tegenover een forse uitgave staan nagenoeg geen inkomsten.

Paddenaktie. Het afgelopen voorjaar was dramatisch wat betreft het totaal aantal overgezette padden. Over dezelfde lengte als vorig jaar werden slechts 356 padden in emmers gevangen en over de weg gezet. Vorig jaar waren dat er 523 en in 1985 nog geen 900. Na de zachte winter hadden we dat zeker niet verwacht.

Uitstapje bestuur. Op 5 november heeft het bestuur haar jaarlijkse uitstapje gehouden naar het Arboretum bij De Lutte. De heer J. Gerard had een schitterende tocht via het hem zo bekende gebied van Losser naar het einddoel uitgezet. In het Florilympha hebben we nog even nagepraat.

Bestuursverkiezing. Volgens de reglementen van de Stichting moet één van de drie leden van het dagelijks bestuur aftreden. In 1988 was dat de voorzitter, de heer H. Geerdink, die zich weer herkiesbaar stelde en met algemene stemmen werd gekozen.

Expositie in Galerie 't Heem. Ons bestuurslid, mevrouw R. Slag, bood mede namens haar man aan, om de door hen gekochte ruimte aan de Molenstraat gedurende een half jaar (vanaf 18 febr) aan ons af te staan. Op dit unieke aanbod gingen we maar al te graag in, mede omdat we bij de gemeente al jaren lopen te zeuren om een expositie- en vergaderruimte. Het was voor ons niet moeilijk om de ruimte te vullen met ons materiaal. Een ruimte die twee keer zo groot was geweest hadden we gemakkelijk kunnen inrichten.

Heel wat mensen hebben de gelegenheid aangegrepen om de expositie te bezichtigen. Het aantal mensen uit Ootmarsum viel enigszins tegen. De basisscholen zijn aangeschreven en een paar klassen zijn gekomen. Het was jammer dat we in de herfst alles weer moesten afbreken en het materiaal bij de bestuursleden of op de ruimte boven de bibliotheek moesten opslaan. Het bestuur is de familie H. Slag bijzonder erkentelijk voor de gratis aanbieding en zij heeft daardoor meer dan ooit het gevoel gekregen dat een eigen ruimte geen overbodige luxe is.

Eigen onderkomen. Bijna elke bestuursvergadering wordt hierover gesproken. Iedere keer zijn we optimistisch en denken dat het nu spoedig gaat gebeuren. Het gemeentebestuur is zeer bereidwillig, zeggen ze, maar er komt niets uit. Alles is prima als het maar geen geld kost. Er is al jaren sprake geweest van een heemtuin met heemhuis bij het Los Hoes-complex, maar een concrete toezegging is er nog nooit gekomen. Het is om moedeloos van te worden als je beseft dat zoveel mensen zich belangeloos inzetten voor de gemeente Ootmarsum en er nog steeds niets is gebeurd.

Beekdalen. Diverse werkgroepen hebben de Heer B. Slatman geholpen bij het inventariseren van de beekdalen, dat diende voor het rapport over die dalen. Op de zaterdag na de kermis is het dal van het Appellaantje, dat door de gemeente was gemaaid, door ons schoon gemaakt. Op 25 januari 1989 is de gemeente het rapport over de beekdalen aangeboden. Zij zal het bestuderen en hopelijk wordt er dan op ingespeeld en zullen in samenwerking met de Stichting Heemkunde, de milieugroepen, vrijwilligers en niet te vergeten de aanwonenden, de dalen goed worden beheerd, opdat ze niet verloren gaan. Wij zijn hier met zijn allen voor verantwoordelijk en de gemeente heeft de eer-

ste stap gezet door het laten maken van een deskundig rapport om het goed te kunnen aanpakken.

Microscoop. Van het Anjerfonds hebben we een bedrag van f 650,— ontvangen voor een tegemoetkoming in de kosten voor de aanschaf van een microscoop voor de Natuurstudiegroep.

Ootmarsum voorheen en thans. Een subsidie groot f 500,— van de Stichting Comité Zomerpostzegels was voor ons aanleiding de fotoserie "Ootmarsum voorheen en thans" fiks uit te brieden. In het voorjaar organiseerden we weer de actie verkoop zomerzegels met medewerking van de postzegelvereniging.

Nieuwe projector. Voor de werkgroep dia-voorstellingen is een nieuwe projector aangeschaft. De oude werkte niet meer naar behoren en dat moet wel als je elke week draait in de zaterdag voor toeristen en inwoners in het Twents Ethoes.

Commanderie. De werkgroep Archeologie heeft een eerste aanzet gedaan tot het localiseren van de commanderie met de slotkapel. Er is al wel iets gevonden, maar voor een beter resultaat moet het groter worden aangepakt. Misschien gebeurt dat in 1989, maar is niet zo eenvoudig als het lijkt.

Bestuursmutatie. Voor de heer J. Gerard, die te kennen had gegeven dat hij voor het laatste jaar in het bestuur zat, hebben wij een vervanger gevonden in de persoon van de Heer H. Eweg. Deze is al jarenlang lid van de Werkgroep Geschiedenis I en is van een hele hoop zaken al op de hoogte.

Het leven in de naoberschap. Dit boekje was uitverkocht maar omdat er nog zoveel vraag naar was, hebben we het laten herdrukken.

Excursie Blokhut. In de herfstvakantie hebben de dames J. van Zuilekom en H. Kuipers en de Heer H. Oude Elberink meegeholpen met de organisatie van een excursie over het Springendal. Circa 60 kinderen werden in twee huifkarren er naar toe gebracht en daar in drie groepen verdeeld. Onderweg kregen ze een uiteenzetting over het ontstaan van het natuurgebied en welke vogels en planten je er kon zien. Als ze goed hadden geluisterd konden ze hierna in de Kapschuur de vragen, die hierover werden gesteld, goed beantwoorden. De beste kinderen kregen bij terugkomst een prijsje.

Stichting Heemkunde 25 jaar. Op 28 mei 1991 is het 25 jaar geleden dat de St. Heemkunde werd opgericht. Er is al een commissie benoemd die zich wil buigen over een gepaste viering.

Resumé. Het afgelopen jaar kende slechts één hoogtepunt voor de Stichting Heemkunde n.l. het organiseren van de expositie in galerie 't Heem van de familie H. Slag. Dat wil niet zeggen dat er niet veel gewerkt zou zijn, want dat gebeurt in de tien werkgroepen. Niet ieder jaar kan er een boek verschijnen, maar er wordt wel aan gewerkt.

H.F.J. Oude Elberink

OVERZICHT WERKGROEPEN

Naam	Leider	Rapporteur
Werkgr. Gesch.I	H. Scholten	H. Scholten
Werkgr. Gesch.II	H. Kamp	H. Kamp
Werkgr. Dia/film	G.F. Klaas	G.F. Klaas
Natuurstudiegroep	A. Horsthuis	L. Willemsen
Vogelwerkgroep	H. Oude Elberink	H. Oude Elberink
Wgr. Dialekt/folklore	A. Baanstra	A. Baanstra
Werkgr. Bibliotheek en archief	H. Scholten H. Kouijzer, bibliothecaris P. v.d. Maas, adviseur Mevr. Wiggers, ass.	
Werkgr. Genealogie	J.B. Lucassen	J.B. Lucassen
Werkgr. oude verhalen	Mevr. A. Budde	Mevr. A. Eweg
Werkgr. Archeologie/ geologie	H. Oude Elberink	H. Oude Rengerink

SAMENSTELLING BESTUUR

H.H. Geerdink	Anne Frankstr. 2	voorz.	tel. 1606
H.F.J. Oude Elberink	Nutterseweg 5	secr.	2114
G.F. Klaas	Commanderiestr. 5	pen.	1364
Mevr. J.v. Zuilekom	Paaskampstegge 3		1994
H.A.G. Kouijzer	Almelsestraat 11		2101
J.B. Lucassen	Westwal 31		2025
Mevr. H. Scholten	Almelsestraat 71		1216
Mevr. R. Slag	Molenstraat 1		3286
H.J. Eweg	Stobbenkamp 41		1609

HET WOORD IS AAN DE WERKGROEPEN

WERKGROEP DIA-VOORSTELLING.

Ondanks alle ziektes en perikelen in het begin van het seizoen, hebben toch alle 19 voorstellingen in 't Twents Ethoes doorgang kunnen vinden. Dat we door de crisis heen zijn gekomen is vooral te danken aan de heer G. Oude Vrielink, die zich bij ons had aangesloten en meteen aan de slag moest.

De belangstelling was iets minder dan vorig jaar; ook hebben we niet elders hoeven draaien; rondleidingen al of niet met dia's waren er ook niet. Wel zijn we bezig met een geheel nieuwe serie dia's.

WERKGROEP DIALECT EN FOLKLORE.

Er waren 12 bijeenkomsten, vanaf 1 september bij de leden thuis en dit blijkt in de praktijk goed te werken, gezien de opkomst. Nieuwe medewerkers werden G. Luft en J. ter Haar. Enkele leden zorgden weer voor bijdragen voor het boekje over het boerenleven rond 1920. Een vijftal vragenlijsten van het P.J. Meertensinstituut werd ingevuld. Besloten werd een bijdrage te laten opnemen in de drie-maandelijks verschijnende Moespot. De heer H. Avéres bracht een oud schoolbordlineaal boven water, hoogstwaarschijnlijk uit de tijd van meester van der Hout van vóór 1932.

A. Baanstra, leider

LIEK UM LIEK

Nen boer in 't achterlaand wör zeek mer van nen dokter wol e niks wett'n. Ik bliew 'n paar daag in berre en dan geet 't van zölm wa weer aover", zee e. Mer dat was wal mooi mis e dacht: 't wör al lieder. D'r mos wal nen dokter an te passe komm'n.

Zienen zön naor de naobers um te bell'n. Dee naobers laagn al achter de klap, want 't was umsgeliek half twaalvn. Met al 't gekleai kreeg e dan toch de dokter d'r veur.

Völ zinnigheid har den d'r ok nig an, maer hee belaovn toch te komm'n. Met een good half uur was d'n dokter bie de boerderi'je, zett'n de fietse tegn de ziedmure, nam ziene tassche met naor binn'n en vreug naor de zeeke vaar. Se-cuur onderzöch e em, gaf em wat medecienspul en gung d'r bie zitt'n. D'r wör wat te dreenk'n emaaft en wat hen en weer epraot en nao een good half uur zèe de aolde baas, dat e zich al wat better veuldn. "Gelukkig", zee d'n dokter, "dan ga ik nu maar weer" en pök ziene tassche op.

"Dokter", zee d'n boer, "daj zao late nog ekommm'n bint, dat rekken ik oe hoge an". "Datzelfde zal ik ook doen", zee d'n dokter glimlachend en trok de deure achter zich too.

Werkgr. Dialect en Folklore.

WERKGROEP GESCHIEDENIS I

De werkgroep Geschiedenis I is klein geworden. Gelukkig zal de heer Greven tot onze groep toetreden. Ondanks een ongeval heeft de heer Klaas heel veel werk verzet met de samenstelling van het boekje "Het onderwijs in Ootmarsum" dat op verzoek van de Stichting Katholiek Onderwijs werd gemaakt. Dit naar aanleiding van het feit dat in Agelo 60 jaar bijzonder onderwijs was. Er zijn 500 exemplaren van gedrukt. Wat de inhoud betreft was de kritiek zeer goed, maar de verkoop viel tegen. Dat had meerdere oorzaken o.a. de presentatie door de Stichting Katholiek Onderwijs. Ondanks dat toch een beetje verwonderlijk, want er worden meer dan 30 scholen en cursussen in genoemd en daar heeft elke Ootmarsummer en buurtschapbewoner er wel één of meer van meegemaakt.

De onkosten kregen we vergoed, plus 25 exemplaten van het boekje. Het geheel is een goede documentatie van de geschiedenis van het onderwijs in Ootmarsum.

Als nieuw onderwerp zijn we begonnen met de geschiedenis van Ootmarsum tussen twee wereldoorlogen; dit vereist veel spitwerk in de plaatselijke archieven.

Sinds bekend is geworden dat de boerderij Aarnink door de gemeente is aangekocht, zijn we van mening dat het aktueel is de geschiedenis van deze boerderij te beschrijven. We zijn in de gelukkige omstandigheid dat we het gehele bestaande archief van de familie Aarnink (voorheen Vinke) tot onze beschikking hebben.

Leider H. Scholten.

EEN NIEUWE "PIELAAR"

In 1809 werd door toedoen van Lodewijk Napoleon de R.K. kerk weer in gebruik gesteld van de Katholieken. Ze kregen dus de kerk terug, maar alleen de kerk, niet wat er omheen was, dus het kerkplein niet en ook niet de toren, want die stond toen op gemeentegrond!

Op 13 december 1838 besloot de gemeenteraad de toren van de R.K. kerk af te laten breken, omdat ze zogenaamd bouwvallig zou zijn. Of door die sloop in 1839 het zuidwestelijk contrafort te lijden had gehead, of zo maar in elkaar was gezakt, dat weten we niet, maar in elk geval moest de zaak worden gerepareerd. Of deze contrafort net als de toren ook op gemeentegrond stond, zodat de gemeente verplicht was deze te herbouwen, of dat de gemeente het deed omdat ze het kerkbestuur toch al zoveel overlast had bezorgd, dus uit menslievendheid, in elk geval werd er in 1842 een nieuwe "pielaar"(contrafort) gebouwd door de gemeente. Dat vertelt ons het bestek. "Bestek en voorwaarden volgens welke Heeren Assessooren van de stad Ootmarsum voornemens zijn op den ...1842 van de minsteischenden aan te besteden het afbreken van het staand blijvende gedeelte van den ouden en het opbouwen van een nieuwen pielaar van den Zuidwestenhoek van de kerk van de Roomsche Katholiek Gemeente te Ootmarsum."

Het bestek beslaat niet minder dan zes geschreven bladzijden en beschrijft de hele bouw van onder tot boven, bij wijze van spreken van centimeter tot centimeter in alle finesses. We vragen ons af wat voor een lijvig boekwerk het zou

Een deel van het nieuwe contrafort.

zijn geworden als de hele bouw van de kerk op deze wijze was omschreven. De maten worden niet in meters en centimeters aangegeven, maar in ellen en duimen.

De "pielaar" moest er net zo komen uit te zien als die op de noord-west hoek. Openingen (holtes) in het contrafort moesten worden opgevuld met bastaard-

tras, bestaande uit 2 delen kalk, 1 deel zand en 1 deel tras.

De aannemer kreeg zes weken de tijd om het werk te klaren. Elke dag die langer zou duren kostte hem twee gulden, maar de kosten van het bestek ad drie gulden zouden ten laste van de gemeente zijn en dat was dan weer een aardige tegemoetkoming.

Om een idee te krijgen van prijzen in die tijd volgt hier de uitslag van de aanbesteding:

Hs Heespeling	f 52,50
Herm. Brinkers	74,—
Kasper Kroese	75,—
Carel Kroese	73,75
H. Frowijn	46,75
Js. Vos	38,95
N.N.	47,20

Wie N.N. is hebben we niet kunnen achterhalen. In elk geval kwam hij tot de volgende berekening:

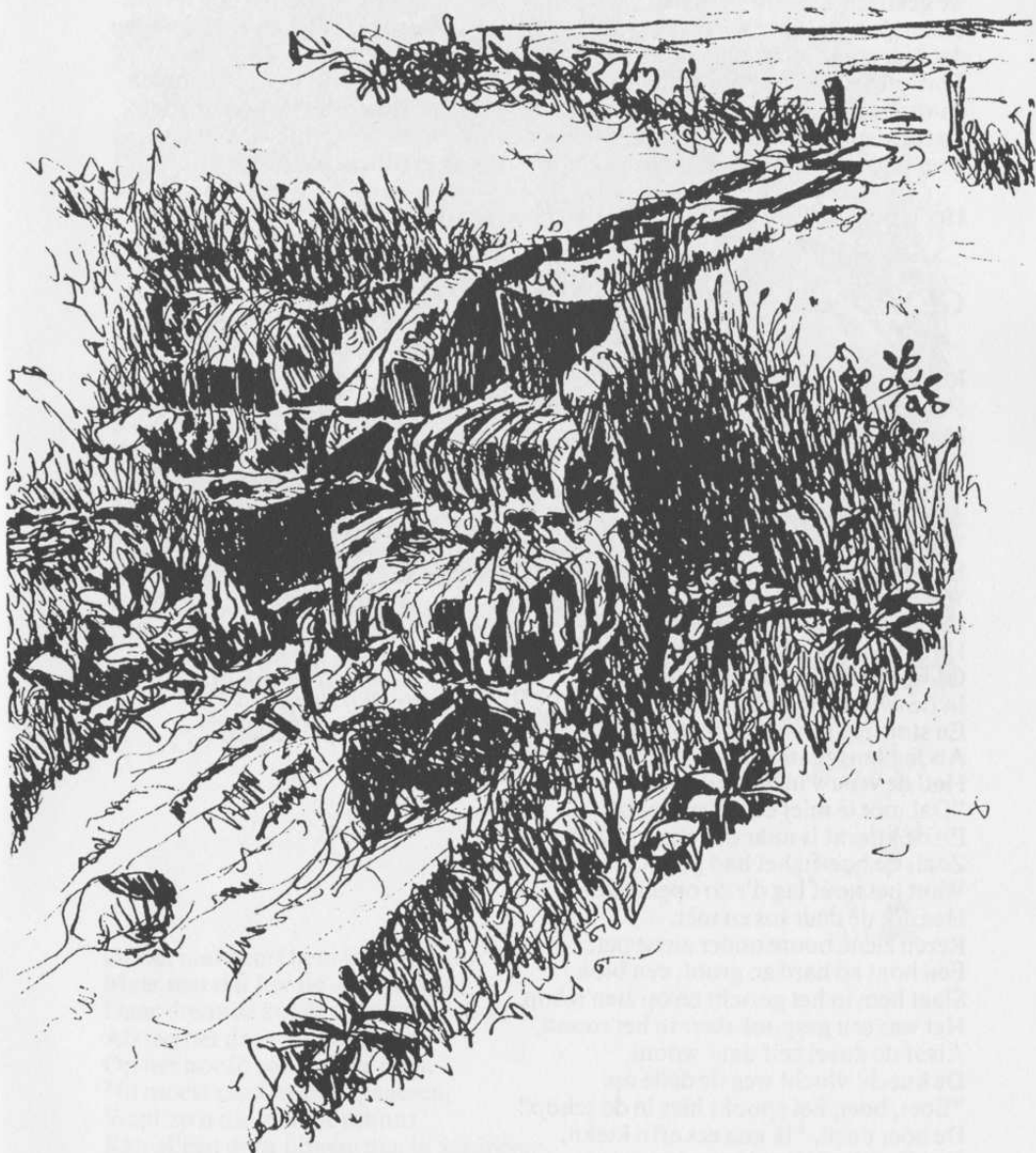
Voor het arbidsloon	f 39 00
Voor de cement en het zand	6 50
Voor het lood en ijzerwerk	5 70
	f 47 20

Van H. Frowijn

Werd het af breken en weder daar stellen van de 4de pilaar aan de zuid metterhoek van den R. K. Kerk alhier. volgens het daar van bestaande bestek - gepre. sentieert voor de som van Zesendertig gulden. en Vijf en Zeventig sent

14678
Vormaf... 28... 1862
H. Frowijn

Stukjes van de aanbesteding.

WERKGROEP BUNDELING OUDE VERHALEN.

De activiteiten waren: het bezoeken van enige inwoners, het interviewen en het opnemen op de band. We hebben twee keer een herhalingsgesprek gehad om gegevens te verifiëren. We hebben betreffende deze zittingen vergaderd.

We hadden een schema gemaakt, dat nu enigszins gewijzigd moet worden, omdat de onderwerpen langs andere kanalen zijn gepubliceerd. Verder hebben we gekozen voor die verhalen, die spelen in het verleden, enerzijds nog levend onder de bevolking maar die dreigen vergeten te worden. Wij hebben begrepen dat hier enig archiefonderzoek voor nodig is.

Tenslotte is er een spookverhaal opgetekend, dat op de band was opgenomen en voor de leesbaarheid (en omdat we niet kundig zijn op het gebied van de Twentse spraak) in Nederlands op rijm gezet waar dat mogelijk was en ook weer zonder Twents te verwaarlozen. Dichterlijke vrijheden zijn er wel.

Het is verteld door dhr. Tenniglo, die 't had gehoord van dhr. H. Voorpostel.

GESPOOK IN DE SCHÖPPE

Kom leu, zet oe um het losse vuur,
Dan ga ik een verhaal vertellen,
Maar blijf niet staan bij plaats of uur;
Wie het aandurft kan mij vergezellen.

Aan de weg naar Oldenzaal
Woonde eens een grote boer;
Hij had een knecht en houten schoer (schuur)
Waar hoog het hout lag opgetast,
Het was gestapeld en lag vast....
Had de knecht daar met de meid gevreeën,
Of was het iets aans wat ze deeën?
In de wilde herfst als de uilen riepen
En stormen over de akkers zwiepen,
Als het langzaam donker en mistig wordt
Had de vrouw in de keuken hout tekort.
"Dat möt ie mij ees efkes doon".
En de knecht is naar de schoer egaon,
Zoals de boerin het had gelast,
Want het hout lag d'r zo opgetast.
Hee döt de deur los en mèt,
Rezen ziene hoore onder ziene pet:
Een hout zo hard zo groot, een blok,
Slaat hem in het gezicht en op zien'n kop.
Het was een gespook daar in het roond,
Alsof de duvel zelf daar woont.
De knecht vlucht weg de delle op.
"Boer, boer, het spookt hier in de schöp."
De boer dach, "ik goa ees effn kiekn,
Noe kan ik zölf het vuur anstriekn;
De knecht hef misschien een gläaske op

Of het mankeert hem in zien'n kop?"
Meer met dat hee de deur inging,
Daar dreunde zwaar het zwarte ding,
Als lag het daar al op de loer,
Op het hoofd van de boer.
Nu moest raad worden gegeven,
Want zo'n duvel in de schuur
Kan alleen door hogere macht verdreven.
Zo kwam mijnheer pastoor, verheven,
Met wijwater en huisgezegens.

Tekening: Hans Snoeyink.

Maar het kruusken dat zij vrommig sloegen
Was niet genoeg: mijnheer pastoor, op het hoofd geraakt,
Heeft zich met spoed uit de voeten gemaakt,
Maar wijs bleef hij nog in zijn raad:
"Veur het breken van die duvelsban,
Gao mer naor Zenderen op an,
Ik ben tenslot geen kop van jut,
In Zenderen is het zwaor geschut."

En angstig werd toen afgewacht
Wat of dit alles verder bracht.
De paters, twee was wel genoeg,
Eén, die de zak al bij zich droeg,
Beval met klem en keer op keer;
"Gao in de zak en kom nich weer".
Daar had men uiteindelijk wat men wou,
het vreemde ding in zak met touw;
En zwaor dat het was, men kon het weten,
Om het naar de es te slepen moest men zweten.
De paters hebben een plek gewezen,
Misschien nog een gebed gelezen:
"Hier, graaf zo diep je kunt een graf
En blijf er dan voor altijd af.
Zorg dat de zak gesloten blijft,
Of regen over de es heen drijft,
Of dat het stormt of zonne schijnt,
Ik wil dat het voor goed verdwijnt."
Zao wörd'n zegt en ok edaon,
Men is subiet aan het werk egaon.
Men groef een gat, daarop een steen.
Zodat het ding voorgoed verdween.
En om het nog compleet te maken
En er gewis van af te raken,
heeft men er pöppels op gepoot,
Wat wel de veiligheid vergroot.
Dus niet alleen om de es te sieren
Ontstond een bos met populieren.
Toen nogmaals zei de pater hijgend
En hief zijn hand ten hemel, dreigend;
"Laat nooit, wat of dit ook mag kos,
Dit ding van onder de stenen los"

Wat leert ons lezers dit verhaal?
Ik denk dat ik het goed vertaal:
Wie alle bomen om wil zagen,
Moet zelf maar de gevolgen dragen,
Want essen zonder boom of bos,
Daar is gewis de duvel los.

Werkgroep
Bundeling oude verhalen.

WERKGROEP GENEALOGIE

Het afgelopen jaar hebben we ons bezig gehouden, zij het in beperkte mate, met werkzaamheden betreffende de genealogie, zoals beantwoording van binnengekomen vragen en met onderzoek.

Regelmatig werden er bijeenkomsten georganiseerd door de Nederlands Geologische Vereniging afd. Twente te Hengelo. Deze werden zo nu en dan bezocht. Ze hadden de bedoeling om genealogen bij te staan en het houden van geschiedkundige lezingen.

Hierna volgt een verhaal over de familienaam, zoals die zich ten tijde van Napoleon ontwikkelde. Enkele in het oog springende aangenomen namen in Agelo, Nutter en Ootmarsum sieren het verhaal. Verder vindt U de genealogie van de fam. Dröghoorn.

Aktieve medewerkers van de groep zijn de dames Hemmelder en Lucassen plus ondergetekende. Er wordt iets gedaan aan de personele bezetting van de werkgroep.

Alsdan kan men uitgebreid aan de slag met onderzoek.

J.B. Lucassen, leider

DE FAMILIENAAM

Gedurende de tijd van Napoleon had nog niet iedereen in ons land een familienaam. Velen droegen als achternaam een patronymicum (vadersnaam) of een huisnaam. Voor de in opkomst zijnde centrale overheid, die zich tot in details over de inwoners liet informeren, gaf dat problemen.

Bij decreet van keizer Napoleon van 20 juli 1808 en 18 augustus 1811 (Bulletin des Lois de l'Empire Français, nr. 3589 en 7178) werd dan ook bevolen dat alle inwoners van het keizerrijk hun namen moesten laten registreren. Wie nog geen officiële achternaam had moest er een aannemen en daarvan een akte laten opmaken. Ons land maakte vanaf 1810 deel uit van het Franse keizerrijk. Deze maatregel was dus ook hier van toepassing.

Bij ons in Twente gebruikte slechts een deel van de bevolking een vaste familienaam. Men was dan ook vaak bekend onder zijn vadersnaam (patronymicum) b.v. Jan Willemsen de Vries in plaats van alleen Jan de Vries. De vader van Jan droeg dus de voornaam Willem.

Soms heette men naar het huis of de boerderij waar men woonde, b.v. Jan van de Eshof. Wanneer een gezin verhuisde van de ene naar de andere boerderij ruilde dit gezin ook de achternaam in voor de naam van de nieuwe behuizing. Omdat in sommige streken de maatregel van de Franse overheid het aflegde tegen de dagelijkse praktijk van patronymen en huisnamen, werd bij Koninklijk Besluit van 8 november 1825 het aannemen van een vaste geslachtsnaam nogmaals verplicht gesteld.

Mogelijk had de onwil om een familienaam aan te nemen te maken met de vrees herkenbaar te worden. Men kon dus zo als soldaat in het leger van Napoleon worden ingelijfd. Men wist al wel dat de keizer een veldtocht naar Rusland voorbereidde.

Er hebben zich in Twente ook diverse naamsveranderingen voorgedaan. Zij zijn te vinden in de Prov. Archieven. Het zijn "Registre des Noms de Famille de la commune (Plaats) 1812-1826".

Hieronder enige naamsveranderingen in **Groot en Klein Agelo, Nutter en Ootmarsum van 1812.**

Geslachtsnaam voor 1812	Aangenomen naam	Voornaam	Aantal kinderen
in oude Meenderink ten huize Meinderink	Borggreve	Hendrik	5 zn.
in oude Bruggink	Borggreve	Jan	2 zn.
ter Brake (in het oude Kolthof)	ter Brake	Herm	1 zn.
in oude Eppink	ter Braake	Jan	2 zn., 2 ds.
in oude Scholtenhuis (in huis) Scholte	Eppink	Jan	-
Meyer in oude Voorpostel (ten huize van Voorpostel)	Meyer	Jannes	2ds.
Hendrikus Geerdink	Geerdink	Henderik	3 zn., 2 ds.
Scholten	Scholten Haven	Hendricus	2 zn., 5 ds.
Roetenbarg	Morshuis	Berend	-
Hempink	Schatboer	Jannes	2 zn.
Drayer	Sleyderink	Gerrit	2 ds.
oude Holtwijk	Veldhuis	Willem	2 zn.
Herman oude Duis	Wolkotte	Gerrit Jan	1 d.

Eveneens voor een deel van het Joodse volk in Nederland betekende de verplichting tot het voeren van een vaste achternaam het loslaten van het gebruik van het patronym, zoals Mozes Nathan, Juda Levi, Betje Samuel. Het patronym werd vooral gebruikt door veel Joden wier voorouders afkomstig waren uit Duitsland, Litauen en Polen.

De uit Zuid-Europa afkomstige Joden droegen in vele gevallen reeds een familenaam.

Werkgroep Genealogie
J.B. Lucassen

(Bron: "Twente genealogie")

Doot toch nich zao nauwstaond.

WERKGROEP GESCHIEDENIS II

Het afgelopen jaar hebben wij ons wederom bezig gehouden met het onderzoek naar de "Geschiedenis van de parochie en kerk Ootmarsum". Gezien het grote aantal boeken en archiefmateriaal, dat doorgewerkt moet worden verdient dit slechts langzaam. Wij zullen hiermee doorgaan. Onze groep heeft voor de zomermaanden een nieuwe dia-serie gemaakt.

H.J.M. Kamp, leider

EEN BIJZONDER BOEK

Tijdens een van de bijeenkomsten van de Werkgroep Geschiedenis II kwam ons een boek onder ogen over de jaren 1561-1615, hetgeen bij nadere bestudering het oude rekeningboek van de kerk van Ootmarsum bleek te zijn, ook wel genoemd "Het register der kerkelijke goederen". Hierin wordt door de pastoor samen met een kerkmeester verantwoording afgelegd van de inkomsten waarop de kerk recht had en de gedane uitgaven.

Het interessante van dit boek is dat het de woelige tijd van de overgang van de kerk van katholieke in protestantse handen bestrijkt. Het begint met de verantwoording over het jaar 1561'62 van Pasen tot Pasen en wordt dan ondertekend door Fredericus van Delden, pastoor. Deze houdt het boek bij tot zondag Quasimodo 1580 (zondag na Pasen). Joannico (Jan) van Coetwick legt op 22-4-1582 op zondag verantwoording af voor 1580 t/m Pasen 1582. Hij ondertekent dan als vice curator (waarnemend pastoor). Op zondag Quasimodo 1583 tekent hij voor het laatst. In 1585 op zondag Quasimodo ondertekent Selko Sinnema ook voor 1583 en 1584. In 1595 ondertekent Selko Sinnema voor het laatst.

Nu komen we in de tijd dat in Ootmarsum de reformatie begint, hetgeen ook in dit boek duidelijk te merken is. De regelmatig van Pasen tot Pasen afgelegde verantwoording wordt onderbroken. Ook al in 1593 werd de verantwoording over 1592 en '93 niet door Sinnema ondertekend, waarschijnlijk omdat Prins Maurits toen korte tijd Ootmarsum bezet hield. In 1597 verovert Maurits Ootmarsum opnieuw.

Het volgende stuk in ons boek begint met de afwijkende titel "Reckenschap van der kercken op die jaren 97-98-99" en wordt in 1600 door Fredericus van Delden ondertekend. Volgens pastoor Geerdink moest pastoor F. van Delden in 1597 en opvolgende jaren 11 schepel rogge afstaan aan "de nyen predikant" Adolf van Besten.

De rekeningen over de nu volgende jaren worden alle op de volgende manier begonnen: "Rekening der kercken tho Othmersen dorch my Frederick van Delden, pastor and Johan Soestes, kerckmaister en berekent van Paschen anno 1600 bis up Paschen anno 1601" aan het einde ondertekend door Frederik van Delden.

In 1601 is er een synode van de Classis van Deventer in Oldenzaal waar alle pastoors uit Twente werden ontboden, ook Frederik van Delden. Hen werd gelast de nieuwe leer te prediken of de registers der kerkelijke goederen (het onderhavige boek) over te geven. Omdat de meeste pastoors niet reageerden werd hen een maand bedenktijd gegeven. In 1602-1603 begint F. van Delden als vicarius van St. Johannes en de rekening wordt ondertekend in 1603 door Otto

Giessen als pastoor. Dat was de dominee Giessen als pastor; 1604-05 beginnen Engelbert Cronenborch en Berdt Westenagel als kerkmeesteren en ondertekent in 1605 Valerius Rostdorp, "predicus tho Othmersem." Van Delden is nu blijkbaar helemaal aan de kant gezet, maar de herovering van Oldenzaal in 1605 door de Spaanse troepen bracht hierin verandering, zodat in 1606 F. van Delden weer als pastoor ondertekent.

De volgende jaren worden alle rekeningen door hem begonnen en door het kerkbestuur ondertekend. Het laatste jaar in het boek is 1615.

Hierna volgen wij enige tijd de lotgevallen van het boek uit andere bronnen. Hoewel na 1615 nog wel conflicten voor kwamen, kon Fredricus van Delden met zijn kapelaan Robert ten Ham zich nog enigszins handhaven.

Hieraan kwam een einde in 1633 door de opzegging van de Staten Generaal van het Interim Roosendaal en werd "Frederik van Delden, paepsche pastor en Roberti Ham, cappelaen tot Oetmarsen" de kerkdienst verboden. Er werd een nieuwe dominee Bernardus Nijhoff benoemd en het onderhavige zal aan hem zijn overgegaan. De oude pastoor van Delden bleef in het bezit van de vicarie van St. Johannis tot aan zijn dood in 1636.

Het boek heeft nog een keer een wisseling meegemaakt en wel in 1672 toen Bisschop Bernard van Galen Ootmarsum bezet hield. De dominee Abraham van Laer hield in het kerkeraadsboek een verslag bij. Hieruit o.a. het volgende: "28 augustus 1672 in het huis van vrouw Meyers de registers der kerkgoederen moeten overgeven; 3 oktober 1672 heeft Generaal Nagel op aanraden der papen onzen kerkebeker met geweld van mij geprest en dezen aan de papen overgegeven. Op denzelfden dag heeft de deken ter Hoente van Oldenzaal twee ruiters gezonden tot het executeren van registers die wij aan den paap reeds hadden overgegeven; 20 maart 1674 zijn de Munsterschen vertrokken en wij hebben van stonden af onzen kerkebeker van den papist teruggeëischt en gekregen."

Het boek "de registers" zal hierbij ook wel overgegeven zijn en is van toen af aan in het bezit der gereformeerde gemeente gebleven.

Werkgroep Geschiedenis II

De kroem'n stekt oe, iej vret te dikke.

VOGELWERKGROEP

Deze werkgroep heeft zich in het afgelopen jaar bezig gehouden met de P.T.T.-telling, de herfsttrek, de inventarisatie van de Kerksenberg (een zeer matig resultaat), de reëentelling op het Springendal, het inventariseren en schoon maken van de nestkasten op de routes op de Roezeberg (2) en Springendal (4) en op de Kersberg (1) en de door ons geplaatste uilenkasten bij diverse boeren (6). Bovendien inventariseren we de weidevogels op de Ottershagen. We doen dit al voor de 5e keer en het is triest te moeten konstaten dat het aantal broedgevalen hier snel achteruitloopt. Vooral bij de kievit is dit het duidelijkst te zien, terwijl landelijk gezien deze vogel zich aardig weet te handhaven. Hetzelfde zien we bij de wulp: landelijk redelijk en op de Ottershagen slecht. Het aantal grutto's gaat zowel landelijk als hier achteruit net als de tureluur en de watersnip.

Waar ligt dat aan? Er zullen ongetwijfeld meerdere factoren een rol spelen met name tijdens de trek, maar wat wij zelf waarnemen is het volgende:

1. Er wordt meer geraapt dan in het begin. (tot 7 april is het toegestaan). Hier zijn wij fel tegen, omdat de eerste legsels veel kans hebben groot te worden, aangezien de boeren de weilanden nog niet bemesten, rollen en maaien.
2. Steeds meer weilanden worden gedraineerd dus droger en bevatten minder voedsel.
3. Er wordt van gras akkerland gemaakt en van deze eerste legsels komt niets terecht.
4. Men probeert het grondwaterpeil nog verder te laten zakken.
5. De intensievere begrazing, waardoor de kans dat een nest vertrap wordt steeds groter wordt.
6. Te weinig tijd. Met de boeren hebben we over het algemeen prima contact en 't zijn ook allen vogelliefhebbers. Maar zowel zij als wij hebben niet voldoende tijd om de nazorg van de nesten voor hun/onze rekening te nemen.

H. Oude Elberink,
Leider.

DE GIERZWALUW

(*Apus apus* fam. Apodidae)

Heeft U ze de afgelopen zomer (1988) eind juli/begin augustus ook waargenomen?

Een groep vogels ± 30 in getal, die alsmaar rondcirkelde boven Ootmarsum en dan heel langzaam verder trok. Bijna elke namiddag, tussen vier en negen, hoorde ik het schrille shrie shrie. Bekeek ik de groep vogels wat beter, dan kon ik het volgende opsommen: Ze vliegen, zweven heel gemakkelijk in cirkels.

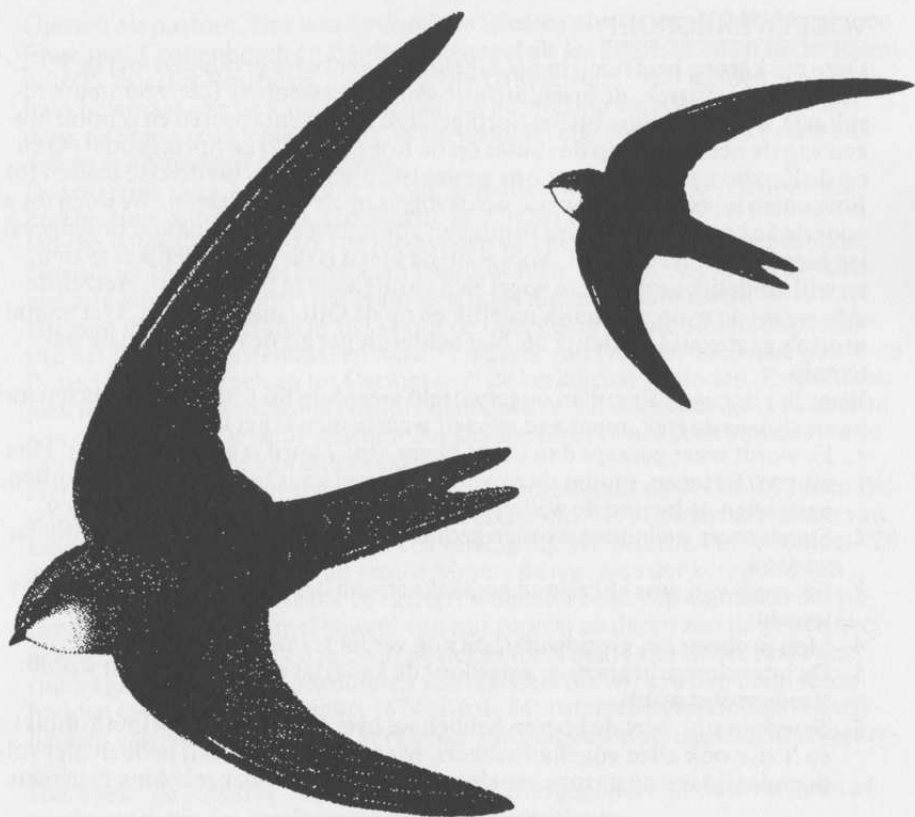
De vleugels zijn sikkelvormig.

De staart is lichtgevorkt en kort.

De kleur is donker.

Ze zijn groter dan zwaluwen (lengte 16.5 cm.) en vliegen hoger.

Van het leven van de gierzwaluw is niet zo heel veel bekend; de vogel leeft het grootste deel in de lucht, een enkele keer is hij op zijn nest. Zijn vliegvermogen

is bijzonder goed ontwikkeld, topsnelheid is zelfs 160 km. Zijn poten zijn anders ontwikkeld, de vier tenen staan naar voren, dit stelt hem in staat om aan muren te hangen. Komt hij op de grond dan heeft met name de verzwakte vogel geen kans weer op te vliegen. De gierzwaluw komt elk jaar terug op de plaats waar hij uitgevlogen is. Als tweejarige vogel beginnen ze het broedge-drag te vertonen, als vierjarige vogel zijn ze in staat een succesvol broedsel (2 à 3 eieren) groot te brengen. In 18 dagen broedt het vrouwtje de eitjes uit en samen zorgen ze voor de jongen. Een gierzwaluw kan wel 18 jaar worden, de gemiddelde leeftijd staat op 5½ jaar (dat van een roodborst op 1½).

Driekwart van het jaar verblijft de vogel in andere streken. Uit waarnemingen en ringen is komen vast te staan, dat de gierzwaluwen via Spanje naar Zuid-Oost Afrika trekken. Ze komen in mei terug. Ze nestelen in hollen, spleten en onder dakpannen (we bieden ze dus mogelijkheden). Na half augustus zijn de jonge vogels zo sterk dat ze gezamenlijk kunnen beginnen aan de grote reis naar Afrika. Zullen ze er weer zijn in juli/augustus in zo'n grote groep dat we ze wel moeten zien?

Een opgezette gierzwaluw (gesneuveld in 1988) kan men zien in de expositie-ruimte van de St. Heemkunde boven de bibliotheek.

Mevr. H. Kuipers.

WERKGROEP ARCHEOLOGIE/GEOLOGIE

Met 2 onderwerpen hebben we ons het afgelopen jaar bezig gehouden: de stadsopgravingen (zie hierna) en de Commanderie. Over dit laatste hier iets meer. In het voorjaar van 1988 hebben wij in één van de volkstuintjes in dat gebied met een lange dunne ijzeren buis in de grond geboord en wanneer we binnen 1½ meter op een hard voorwerp stootten, dan werd dat op een kaart aangegeven. De tuin hadden we in lijnen verdeeld en we boorden om de meter in de grond. Zo konden we zien dat er over een lengte van 3 meter op 80 cm. diepte iets in de grond moest zitten. Na 2 gebroken schoppen en een halve dag graven, vonden we een groot aantal brokken zandsteen, waarvan één stuk te herkennen was als een raamornament. Wat het geweest is weten we niet, maar we denken zelf eerder aan een puinstortplaats dan aan de fundering van de Commanderie. Om het hele gebied zó aan te pakken leek ons onbegonnen werk en na een vergadering besloten we de zaak groots aan te pakken. H. Oude Rengerink, archeologiestudent te Leiden, maakte, na uitvoerig alle bekende gegevens nog eens te hebben bestudeerd, een werkplan. De heer Hulshof (oud-directeur van het Rijksmuseum te Enschede) bestudeerde dit plan en hij moest toegeven dat dit vermoedelijk beter was dan wat hij eerder zelf had gepubliceerd en dat de Commanderie iets dichterbij de stad moet hebben gelegen. Hierdoor werden we gesterkt en een speciale werkgroep probeerde geld bij elkaar te halen en met de grondeigenaars te overleggen. Met deze gegevens wilden we naar de gemeente om ons voorstel te bespreken. Voordat het echter zover kwam, hadden we eerst nog contact met de heer A. Verlinde (provinciaal archeoloog) en die gaf ons weinig kans van slagen, omdat de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek hiervoor toestemming moest verlenen. Dit zou wel niet gebeuren omdat zij geen tijd en geld heeft om aan dit voor hen niet zo belangrijke onderwerp (de plaats is immers ongeveer bekend en er is niets te zien) aandacht te besteden. Bovendien wordt de plaats niet bedreigd. Alleen mogen we er niet grootscheeps gaan graven, zodat we op dit moment een beetje vast zitten. We beraden ons hoe we de zaak verder aan moeten pakken, want we hebben het nog niet opgegeven om de precieze lokatie van de Commanderie met de kapel vast te stellen. De R.O.B. vindt het dan wel niet zo belangrijk, maar wij des te meer!

H. Oude Elberink,
Leider.

DE OMWALLING VAN OOTMARSUM

Het plan van de werkgroep archeologie en geologie van de Stichting Heemkunde Ootmarsum om tijdens de werkzaamheden ter vervanging van de rioleering en de renovatie van de West- en Oostwal een onderzoek te doen naar het verloop en hoedanigheid van grachten en wallen zoals deze aanwezig waren, was aanleiding tot het hierna volgende verslag. Doel was een summier onderzoek te doen naar wat mogelijk in historische bronnen te vinden was m.b.t. de wallen en grachten. Het verslag wil niet volledig genoemd worden, omdat er meer gegevens zijn; in die zin is er een keuze gedaan.

Ons verslag begint feitelijk met het jaar 1393. Hieraan kon niet voorbij gegaan worden, immers vindt er dan een rechtsoverdracht plaats tussen de schepenen (stadsbestuur) van Ootmarsum en de Twentse adellijke familie van Sconevelde, bewoners van een havezate in het naburige Wilsom (Dsl.). Een lid van deze familie is o.a. in 1430 ambtsman (rentmeester) van Twente.

Het gaat dan over een deel van de plaats waar de bergvrede op staat en de graven nabij de Poelsteeg (de weg komende van Oldenzaal).

In 1393 is er voor de 1e keer sprake van een graven of gracht; ter vergoeding van de grond die afgegraven is voor versterking van de stad schenkt Frederik van Blankenheim, Bisschop van Utrecht, in 1397 de stad een ander stuk grond.

Enige jaren later, in augustus 1402 geeft de bisschop van Utrecht, Frederik van Blankenheim vanuit Deventer Ootmarsum het recht de stad met grachten en wallen te omgeven. Het was ook eigen belang van de bisschop om aan de grens van zijn bisdom een versterkte stad te hebben.

Omstreeks 1404 was het werk klaar. De grachten of ook wel singelgraven genoemd, hadden een gemiddelde diepte van ± 3 m., bij een breedte van ± 7 à 10 m en een totale lengte van ongeveer een km. De uitgegraven aarde van de grachten werd op de oevers geworpen zodat er een binnenwal en een buitenwal gevormd werd. Tussen de 2 grachten werd de wal ingeplant met doorn-hagen. De binnenzijde van de binnengracht liep wat op.

Omstreeks 1405 wordt de stad door de bisschop voor het verrichte werk beloond met enige voorrechten.

Het bleek inmiddels ook nodig te zijn beschoeiingen aan te brengen tegen het wegzakken van de grond. Aan 2 kanten van de stad (uitvalsweg Marktstraat en uitvalsweg Grotestraat, vroeger Schiltstraat genoemd) werden eikenhouten ophaalbruggen geplaatst.

De eerste poort die gebouwd werd kan de zgn. Poelstegincpoort zijn; in 1431 wordt hiervan het eerst gesproken. (Poelstegge nu Oldenzaalsestr.)

Waterbouwkundig waren de werken interessant, omdat zoals uit een verdrag uit 1450 blijkt en dat in 1603 via een juridisch proces nogmaals herhaald werd dat er in de stadswal of er naast goten of leidingen lagen, zodat er vanuit de binnengracht water gebruikt kon worden om land van de Hofmeyer de Selen-camp te bevoelen terwijl als dit gebeurde de Commandeur van het Duitse Huis (Commanderie) dan geen water mocht gebruiken om zijn molen te laten draaien. Tevens mochten de goten niet verlegd worden.

In 1524 wordt dan gesproken van de buitenste wal voor de beide poorten, dat betekende dat er een binnen- en buitenpoort was met daarnaast twee "hagedeuren" die toegang gaven tot de wallen (beplant met hagen).

Voor de verdediging van de wallen waren deze verdeeld in rotten. Ieder van de rotmeesters had een deel van de wal toegewezen gekregen zoals in 1536 beschreven werd, zo had o.a., Johan Wolter van Gert Egberts tot Johan Alferts spiker"de verantwoordelijkheid voor dat deel van de wal (dus van spiker tot spiker = bepaalde opslagschuur)

Op de wallen waren zgn. „mesecouwen" gebouwd. Dit waren uitstekende torentjes lijkende op een soort vogelkast (wellicht voor het opstellen van geschut?)

Teneinde de verdedigingswerken in goede staat te houden moest er regelmatig onderhoud plaats vinden.

Zo werd er in 1548 veel aan de grachten gewerkt. In de stadsrekeningen wordt gesproken over een man, die het water af moest laten lopen uit de gracht zodat erin gegraven kon worden; daarvoor ontving hij 2 stuivers. Ook werd er poot-

vis in de gracht uitgezet, terwijl er ook veel eenden in zwommen.

De Spaanse tijd (tachtigjarige oorlog) gaf veel veranderingen in de verdedigingswerken. Zij moesten versterkt worden; in de poorten werden kleine poortjes gemaakt en ook werden er wachthuisjes op de wallen geplaatst. Dit gebeurde ook voor de poorten. De wallen werden op goede hoogte gebracht en zo nodig vernieuwd.

Achter het huis van „Kips Egbert” werd een rondeel aangelegd. In 1581 vermeldt een stadsrekening dat Hans van Gronouwe en Johan Richters de schans maakten.

Teruggaande naar het jaar 1560, of omstreeks dat jaar, is dit jaar voor de topografie van Ootmarsum van groot belang. Jacobus van Deventer krijgt dan opdracht van de Spaanse koning Philips de IIe o.a. Ootmarsum (en vele andere steden) in kaart te brengen. Deze kaart, waarvan het origineel in Spanje is, laat de omwalling goed zien; duidelijk zijn de twee grachten en het oude stratenverloop. Volgens de kaart zijn de grachten niet overal even breed geweest. De breedte van de grachten kan van 7-10 m. geweest zijn. Wellicht geeft het onderzoek ter plaatse uitsluitsel!

Vanaf de Commanderie tot aan de buitenste wal zien we een grote kolk liggen waarin o.a. de „Vinkenbekke” uitkwam. Hoe men het water in de grachten op peil heeft weten te houden gezien het hoogteverschil van verschillende plaatsen rondom de stad is ook niet helemaal duidelijk.

Of er stuwen waren in deze tijd, dus omstreeks 1560, is uit niets gebleken, wel later n.l. in 1884 (verlaat).

Op 30 juli 1592 wordt Ootmarsum ingenomen door de troepen van Prins Maurits, maar op 2 september 1593 weer door de Spaanse troepen teruggenomen. De uiteindelijke definitieve verovering door Maurits vindt dan plaats op 20 oktober 1597.

Enkele dagen later krijgt Ootmarsum van Prins Maurits min of meer het bevel (evenals Enschede!) de stad te ontmantelen. De muur van de Zuiderpoort of Poelpoort (Almelose kant) wordt dan gesloopt, van de wallen werden gedeeltelijk tuinen of gaarden gemaakt en de binnengracht bleef nog bestaan. Het wachthuisje bij de Steenpoort wordt omgebouwd tot smederij.

Toch gingen deze ingrepen Maurits niet ver genoeg. Op 19 november 1598 werd nogmaals uitdrukkelijk verboden de stad ook maar in het minst te versterken op gevaar af, dat alles weer zou worden geslecht of ook wel dat dan de gehele stad „geruïneerd” zou worden!

Omstreeks 1600 kregen de poorten een ander doel. Zowel de Holten Poort of Steenpoort uitgang Denekamp als de Poel- of Zuiderpoort kreeg de functie van beveiligingspoort en niet meer ter verdediging. De buitenpoorten werden afgebroken en de ophaalbruggen kwamen te vervallen. Er werden waarschijnlijk dammen aangelegd in de grachten.

In het jaar 1618 vraagt de Drost van Twente aan het gemeentebestuur „een zwangere tovenaars” in de poort gevangen te mogen houden.

De ontmanteling op bevel van Maurits had vooral betrekking op het slechten van de wallen en poorten en niet zozeer op de grachten, want in 1613 wordt er nog gesproken over het uitgraven van de gracht.

Waarschijnlijk moeten we het ons zo voorstellen dat de binnengracht voor een deel gedempt is geworden en hier op gebouwd is of tuinen op aangelegd zijn.

De buitengracht bleef bestaan en werd ook onderhouden:

1763-1765-1768-1769. Zo vindt er in 1794 een aanbesteding plaats voor het „uitmodderen” van enige percelen van de stadgracht. Er wordt dan gesproken

over de „stadsgracht” en niet over de grachten.

Ook waren er op dat tijdstip bruggetjes over de stadgracht. Deze bruggetjes waren dus over de gracht aangebracht en kwamen uit op een voetpad dat rondom geheel Ootmarsum liep. Kennelijk wordt dus de buitenste gracht bedoeld. Verdere demping van de gracht vindt dan plaats in 1884, 1886, 1887 en 1897. In 1884 wordt gesproken over demping gracht achter 't klooster tot aan de stuw. In de vergadering van de gemeenteraad van 1 augustus 1911 werd besloten tot demping van de zgn. Kipsgraven en een deel van de gracht achter het klooster. De laatste restanten zijn enkele jaren hierna dicht gegoooid.

Ingrijpende moderniseringswerkzaamheden volgden dan in 1935; op 26 oktober 1935 vindt aanbesteding plaats inzake het leggen van een riolering wat nodig was gezien de modderige en slechte toestand waarin de wal verkeerde.

Ter breedte van 7 m. werd de gehele wal die ongeveer 1 km lang was, van alle bomen en struikgewas ontdaan en geëgaliseerd. Verharding met klinkers en het aanbrengen van trottoirbanden volgt.

Een en ander vond ook plaats in het kader van de werkverschaffing; er was sprake van werkloosheid.

Hiermede kwam na ongeveer 542 jaar een definitief einde aan datgene wat de omwalling van Ootmarsum was geweest.

De werkgroep hoopt nu bij verder onderzoek aanwijzingen te vinden hoe het precieze verloop van een en ander geweest is. Wellicht kunnen, te graven sleuven en profielen uitsluitsel geven, evenals bepaalde aardewerkscherven of andere voorwerpen ons iets kunnen leren over de leefwijze van onze vroegere stadsgenoten.

Werkgroep Archeologie/Geologie
H.J. Eweg

't Bezit van de zaak, is 't eind van 't vermaak.

Bronnenvermelding

Bijdragen geschiedenis Archidioconaat Twenthe
Twenthe
Stad en land van Twenthe
Geschiedenis van Overijssel
Twentse Eigenheimers
Uit het land van katoen en heide
Mens en land in de middeleeuwen
Jaartallenboekje
Oud Archief Ootmarsum

J.Geerdink
C.J. Snuif
L.A. Stroink
Kluwer
G.J. ter Kuile
J.J. van Deinse
B.H. Slicher van Bath
Heemkunde Ootmarsum
W.J. Formsma

Artikelen:

„De wallen van Ootmarsum”
„Van wal tot promenade”
„Een paar oude schansen in Twente”

W.H. Schukking
A.H.G. Weustink
W.H. Schukking

Topografie:

Stadskaart van Ootmarsum 1560
Hottingerkaart einde 18e eeuw
Meerdere uitgaven stafkaart Twente
Kadasterkaart 1829

Jacob van Deventer

Top. dienst Emmen
Rijkskadaster

Oud archief Ootmarsum
Verschillende akten
Stadrekeningen
Gemeenteraadsverslagen

NATUURSTUDIEGROEP

Het afgelopen jaar heeft onze groep twee maal de kalkgroeve in Lengerich bezocht. De excursie die we in de zomer maakten, was evenals andere jaren, heel bijzonder door de vele zeldzame planten die we aantroffen. Bij de jeneverbessen zagen we zaailingen van deze coniferen. In Twente hadden we dat nog nooit gezien. De herfsttocht naar Lengerich stond in het teken van de paddestoel.

Ook houdt de groep zich nu bezig met het inventariseren van de berm Steenmatenweg. Indien mogelijk, ieder excursie op zaterdag.

Aan de paddeval op de Ageler Es werd meegewerkt. In het jaarboekje van 1987 heeft mevr. J. v. Zuilekom daarover een duidelijk verslag gemaakt.

De erosiedalen in de gemeente Ootmarsum hebben onze speciale aandacht. Deze beekdalen zijn van onschatbare waarde en met de zeldzame flora moeten ze behouden blijven.

Door een bijdrage van het Anjerfonds waren we in de gelegenheid een microscoop aan te schaffen. Voor het determineren van mossen en grassen onontbeerlijk.

Twee groepsleden kregen we er dit jaar bij. Mevr. Olde Riekerink en de heer L. Limburg kwamen de geleerden versterken.

Leider A. Horsthuis
Rapportrice L. Willemsen.

SEQUOIA

De grondige opknapbeurt van Engels' Tuin was voor onze groep aanleiding om enige aandacht te besteden aan een bijzondere boom in de tuin, n.l. de sequoia.

Het huidige Europa is met zijn 50 inheemse boomsoorten slecht bedeed. Toch heeft het ooit eenzelfde soorten - en vormen rijkdom gekend als de gematigde streken in de gebieden, die we nu Amerika en Azië noemen. Dat moet ongeveer 1 miljoen jaar geleden zijn. Het noordelijk halfrond was toen, dank zij het heersende gelijkmatige en warme klimaat, bedekt met een uitbundige vegetatie van planten en bomen. Maar toen begonnen de ijstijden. In het Amerikaanse gebied kon de vegetatie zich zonder enige moeite verspreiden naar de relatief warme gebieden in het Zuiden. In Europa werd zo'n terugtocht moeilijk door de oost- west lopende bergketens. Wie er niet in slaagde uit te wijken of zich aan te passen aan het veel killere klimaat, was verloren. Na de ijstijden konden in Amerika en Azië veel soorten, die zich in het zuiden hadden teruggetrokken, weer naar het noorden oprukken. In Europa lukte het alleen maar aan wat resten van de oorspronkelijke vegetatie de weg over de bergen naar het vroegere woongebied terug te vinden. Dit blijkt uit de volgende vergelijking: Europa kent 7 inheemse soorten dennen, Amerika kent er wel 35. Veel van de Aziatische en Amerikaanse soorten hebben zich vroeger in Europa opgehouden. Zo kwam b.v. de typisch Amerikaanse sequoia er vrijwel overal voor. En over deze sequoia willen wij het hebben. Twee kenmerkende soorten coniferen (*Conus* is de kegel - *ferre* is drager) zijn afkomstig uit Californië. De ene is de hoogste levende boom ter wereld, de andere de breedste. Ze zijn nauw aan elkaar verwant en heten allebei sequoia. Deze naam herinnert aan het beroemde

foto Caspar Kouijzer

Sequoia dendron giganteum.

Indiaanse opperhoofd Sequoyah, die voor zijn volk een alfabet ontwierp. De eerste boom, die ontdekt werd, was de gewone sequoia (*sequoia sempervirens*). De Spanjaard Don Gaspar de Pabola vond in 1769 dichte bossen van deze prachtige groenblijvende bomen. Het loof was donker gekleurd en ze waren hoger dan alle andere bomen, die bekend waren. De rechte stam loopt spits toe en de schors is zeer dik, vezelig, zacht en roestbruin van kleur. Veel stammen bereiken een hoogte van ruim 30 meter voordat de eerste zijtakken verschijnen. Het blad van een jonge sequoia blijkt opmerkelijk veel te lijken op dat van de gewone taxus. Het groeit in 2 rijen van platte naalden. Aan de bovenkant zijn ze donkergroen en lichter aan de onderkant. Een duidelijk kenmerk van de sequoia is, dat de naalden op uitlopers van verschillende jaren, verschillende lengten hebben. Naar het einde van de tak toe zijn de naalden korter, aan het begin langer. Een ander verschil is, dat er bij de sequoia altijd korte schubben aan het begin van een bladscherp zitten. Verdort het blad na een paar jaar, dan valt het als één geheel van de tak af. Bij de taxus vallen alle naaldje afzonderlijk. Rechtopstaande uitlopers dragen alleenstaande naalden, die spiraalsgewijs rond de stam groeien. Bij het omhakken bleken ze onder de dikke schors een dunne ring van lichtgeel spint te hebben. Daaronder lag het bijzonder dikke kernhout, roodachtig bruin van kleur, duurzaam, sterk en gemakkelijk te bewerken. Door pioniers in Californië werd dit hout al gauw de meest gebruikte houtsoort. Gelukkig groeit de boom weer snel aan. Zaailingen komen op in open plekken van het bos en de stronken van omgehakte bomen lopen snel weer uit. Dit is overigens een zeer ongebruikelijke eigenschap voor een conifeer. De tijd, die een conifeer nodig heeft om te groeien, wordt gemeten in honderden en zelfs duizenden jaren. Net voor het te laat was, beseften de bewoners van Californië, dat hun unieke oude bomen sterk bedreigd werden door de houthakkers. De mooiste exemplaren worden sindsdien beschermd in reservaten. Het officiële hoogte record is 112 meter voor een boom op Dyerville Flats. De dikste boom heeft een omtrek van 20 meter en is waarschijnlijk 2000 jaar oud. Sequoia's kunnen 2200 jaar oud worden. Het tellen van jaarringen heeft dat aangetoond. Deze geweldige bomen komen voort uit minieme zaadjes. Na de bestuiving rijpen de vrouwelijke bloemen in de loop van de volgende zomer tot bruine ovale kegels. Deze blijven jarenlang aan de tak zitten. Onder de schubben van deze kegel ontwikkelen zich de zaadjes. Ze hebben 2 dunne samengevoegde zaadvleugels, zodat ze gemakkelijk met de wind meegevoerd kunnen worden. Rond 1840 werd de sequoia naar Rusland gebracht. De volgende 20 jaar werden op veel landgoederen in heel West-Europa exemplaren van deze boom aangeplant. Nergens zijn echter de omstandigheden zo gunstig voor de groei van de sequoia als in het vaderland Californië. De reuzensequoia (*Sequoiadendron giganteum*) is als inheemse boom slechts in een paar valleien in de Californische bergen blijven bestaan. John Bitwell ontdekte in 1841 een sequoiabos bij de bron van de rivier de Sacramento in de Sierra Nevada. Tegenwoordig zijn 70 aparte sequoiabossen bekend, meestal in diepe valleien op een hoogte tussen 1500-2400 meter. Al gauw begreep men, dat het om een zeldzame boom ging. De reuzensequoia's in Californië zijn langzaam gegroeid. Hun hout lijkt op dat van de gewone sequoia. In Europa groeit de boom veel sneller en levert licht, zwak hout op. De schors van de reuzensequoia ziet er ook anders uit dan die van de gewone. Ze is lichtgrijs van kleur, maar ook dik, zacht en vezelig. Bij een harde vuistslag op de stam van een sequoia blijven de knokkels ongedeerd, zo zacht is de schors. De reuzensequoia draagt een harnas van taaie, puntige lichtgroene naalden, die elkaar overlap-

pen. Ze bedekken de tak helemaal en verbergen de knoppen. Na een paar jaar verdorren de naalden en vallen af in korte, verweerde takjes. Mannelijke en vrouwelijke bloemen van de reuzensequoia lijken op die van de gewone sequoia. Daaraan is duidelijk de verwantschap te zien. De kegels zijn echter groter, 5 cm. in doorsnee. Het duurt 2 jaar voordat deze kegels rijp zijn. In 1853 werd er zaad van de reuzensequoia naar Europa gestuurd. De boom werd hier snel populair vanwege de prachtige lichtgroene kleur van het loof en de fraaie kegelvorm van jonge exemplaren. Hij is winterhard en past zich goed aan. Tegenwoordig treft men de reuzensequoia aan op veel landgoederen en in parken. In Ootmarsum kunnen we een sequoia in Engels' Tuin bewonderen. Als de reuzensequoia op een grote vlakte wordt aangeplant, handhaaft hij zijn mooi kegelvorm met takken, die bijna op de grond hangen. Het grootste exemplaar in Engeland is ruim 50 meter hoog en de breedste reuzensequoia heeft een omtrek van 9 meter. Ze kunnen nog wel eeuwen leven en wel eens net zo groot worden als de exemplaren in Californië. Toch lijkt het waarschijnlijker dat de records gebroken zullen worden in Italië, waar het klimaat warmer is. Ook in Zuid-Afrika en Australië komt de reuzensequoia voor.

Bronnen:

Bomen.

Wonderen van het woud.

Uitgever: Lekturama.

Geschreven: Door W. van Stuyvenberg.

De natuurstudiegroep.

Grootsprekk'n en wied stried'n dat geet tegelijk.

GESCHIEDENIS VAN OOTMARSUM VOOR DE JEUGD VAN DE BASISCHOLEN

Wij werken met een groep van 4 mensen aan de geschiedenis van Ootmarsum. Doel van dit werk is, dat de kinderen geïnteresseerd raken in de historie van Ootmarsum en omstreken en dat het door de leerkrachten gegeven kán worden, omdat het materiaal hiervoor dan in de school aanwezig is.

We komen ± 1 keer per maand 's maandags bij elkaar, maar de onderwerpen worden thuis uitgewerkt. Dat zijn er nu 17.

De volgende onderwerpen zijn uitgewerkt:

Pre-historie, ontstaan Ootmarsum, de volksverhuizing, kerstening, kruistochten, middeleeuwse stad, Commanderie, kerk, 80-jarige oorlog, onderwijs, reformatie, Franse tijd.

We zijn bezig met: Ootmarsum na 1900, de eerste wereldoorlog, Ootmarsum tussen de twee wereldoorlogen, de tweede wereldoorlog, restauratie en toerisme.

Alle onderwerpen werden in een vaste volgorde uitgewerkt.

- Eerst een verhaal over het desbetreffende onderwerp om de kinderen de sfeer van die tijd te laten proeven.
- Dan het onderdeel „Wat moet je weten”. Dit is een gedeelte met de feiten van, de gebeurtenissen over en de jaartallen van dat stukje geschiedenis. Dit is het e.v. „leergedeelte”.
- vervolgens enkele vragen en opdrachten die de kinderen dan kunnen maken of gaan uitvoeren.

Als ook het laatste onderdeel op deze manier behandeld is, moeten bij ieder gedeelte dia's, platen, kaarten e.v. doelen voor excursies worden uitgezocht. Bovendien moet er een tijdbalk bij komen, omdat dit goed aansluit bij het voortgezet onderwijs.

R. van Benthem, rapportrice.

Aj niks bint en iej doot of iej niks bint, dan bi'j dubbel niks.

WERKGROEP BIBLIOTHEEK

In 1988 verwierven we 27 boeken en boekjes, zodat we nu de 600 benaderen. Het aantal uitleningen is niet naar verhouding. Misschien wordt het beter als de bibliotheek zich gelijkvloers bevindt. Er zijn weinig boeken gekocht, vele hebben we gekregen, zoals jaarboekjes, Grasduinen, jubileumnummers, e.d. Bibliotheecaris is de heer H. Kouijzer geassisteerd door mevr. E. Wiggers. Elke 1e en 3e maandag van de maand staan ze voor u klaar tussen 7 en 8 uur 's avonds. Donateurs kunnen boeken een maand gratis lenen.

G.F. Klaas, leider.

BOEKENLIJST			
AANVULLING IX			
No.	Titel	I JANUARI 1989 Schrijver(s)	Rubriek
23	Ov. Hist. bijdragen 1987	V.O.R.G.	Gesch. III 9
385	Jaarversl. Zomerpostzegels	Comité Zomerpostzegels	Diversen 10
386	De grens tussen Graafschap Bentheim en Twente	Werkgr. Gesch. II	Gesch. II 7
387	Oude boerenfam. in Twente	J.H. Bonnes	Gesch. II 7
388	v. Gasthuis naar koetshuis	A. Baanstra e.a. (ook 370)	Gesch. I 6
389	Gem. Atlas van Overijssel	J. Kuyper	Gesch. II 7
390	Het onderwijs in Ootmarsum	Werkg. Gesch. I	Gesch. I 6
391	Een krans van groen	R. Tolman	Flora 4
392	60 jaar 'n Baoken	Div. schrijvers	Gesch. I 6
318d	jaarboek 1987	St. Heemkunde Ootmarsum	Alle rubr. 12
393	Erve Teusse te Vasse	J. ter Haar	Gesch. III 9
394	Kijken naar weidevogels	J. Brinkkemper en O. Moedt	Fauna 5
396	Jaarb. Vasse-Mander-Hez. 1988-89	Hist. Kring Vass-M-H.	Gesch. III 9
396	W. H. Dingeldein	Hulshof, D. Dein e.a.	Gesch. II 7
397	175 jaar Twentse Damast	B. Morshuis	Gesch. I 6
14-28	Jaarboek Twente '89	St. Jaarb. Twente	Alle rubr. 12
398	De Twentse roggebouw	C. Bönninghausen	Gesch. III 9
399	Ketters en papen	B.H.A. te Lintelo	Gesch. II 7
88	Twentse almanak '89	Tw. Courant	Alle rubr. 12
400	Ootmarsum in oude ansichten	B. Morshuis	Gesch. I 6
401	De marke Dulder	G. Vrielink	Gesch. III 9
402	Erosiedalen in Ootm.	B. Slatman	Flora 4
403	Jaarb. Prov. Overijssel	Provincie	Gesch. III 9
23	Ov. Hist. Bijdragen 1988	V.O.R.G.	Gesch. III 9
269	Grasduinen 1988	Div. schrijvers	Flor/fau 4+5
404	Zövenhoezen Jaan	G.J.A. Kuiper	Dial. S.V.G. 10

**Bezint eer ge begint,
Want eerst gedaan en dan gedacht,
Heeft menigee in leed gebracht.**

Twee-sproak

Nen boer was an't waandeln
met 'n schoonzön deur 'n es.
Ze wadn wal a vaker
te hoape hier west.

A'j stiekem met dee beid'n
den weg ees ofgaot,
dan heur ie verschil toch
in beider gepraot.

"Wat ligt daar uw hoeve
toch prachtig in 't hout".
"Ik leuw da'k dee beum daal doo;
d'r möt nen stal wodd'n bouwd".

"Het koren, het golf t zo,
'Lijkt bijna al stro".
"Toch brèenk 't mie mèr op
a'k door toffel op doo".

"Zo'n varken dat moddert
daar geniet ik nou van".
"Joa, nog tot november,
dan geet het d'r an".

"Je hoort het kakelen der kippen
van wijd en van zijd".
"Ie hebt d'r nich völ an
as dee dears nich mear lèjt.

"Het paard in dat weiland,
't lijkt wel een park".
" 't Pèèrd is veur'n proonk,
mear nen trekke veur't wark".

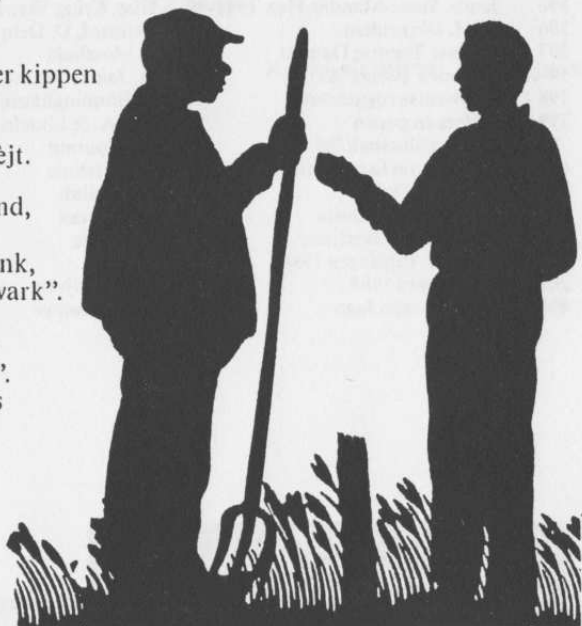
" 't Is altijd romantisch
zo'n zandweg, zo'n pad".
"Met asfalt he'j aanders
minder drek an't rad".

"Het werk lijkt me heerlijk,
zo vrij als 't mar kan".
"Mear ie möt nich vegett'n:
Ie möt altied vedan".

Zao loopt ze vadan
deur 't oetgestrekt laand.
Bekiekt elk 't boer'n-lèèv'n
van ne aandere kaant.

Mear as 'n schoonzön nao hoes geet
Nao de stad, nao zien flat.
Dèènk 'n boer: "Ik wol nich ruil'n
en zao is 't mear net".

Ben Morshuis

EEN STUK WEG WEG?

In 1823 maakten Jacob van Lennep (1802-1868) en Dirk Hogendorp, twee Leidse studenten een reis door Nederland te voet, per trekschuit, dilligence, kiereboe en reiskoets. De reis duurde van 28 mei tot 31 augustus. Ze hielden daarvan een dagboek bij.

Op woensdag 16 juli kwamen ze deze kant op uit de richting Hardenberg. Het schijnt dat er tussen Ootmarsum en Hardenberg (± 40 k.m.) niet veel mensen woonden, steden of dorpen lagen in die tijd. Niets te beleven. Over Vasse, Langeveen, of Berghenheid wordt niet gesproken; ze waren er nog niet. Het was dus een lang saai stuk, waar men niet kon opschieten. Daarom zegt men nu nog van iemand die erg langdradig is "hee maakt nen umweg van hier tot 'n Haddenbarg" of ook wel bij narijheid "allemaal rampen aan deze zijde van 'n Haddenbarg". Hardenberg was dus blijkbaar het eerste stukje bewoonde wereld, een vast punt, een mijlpaal na een lang traject.

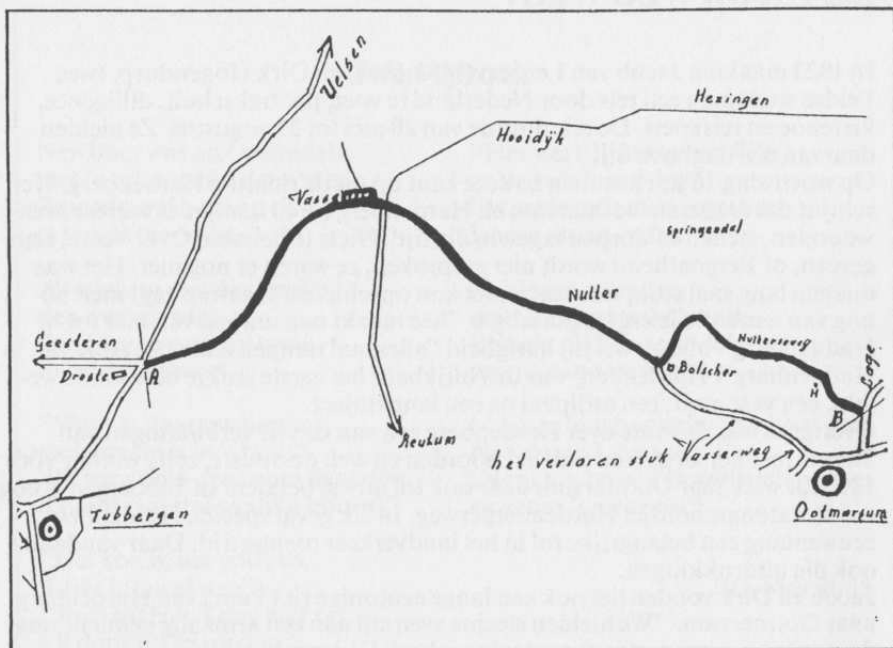
Overigens was de route over Hardenberg een van de vijf verbindingen van Twente met het westen en ook het noorden en wel: de oudste, zelfs van ver vóór 1395 tot welk jaar Ootmarsum daar ook tol moest betalen. In Tubbergen is nog een straatnaambordje: Hardenbergerweg. In elk geval speelde Hardenberg eeuwenlang een belangrijke rol in het landverkeer toentertijd. Daar vandaan ook die uitdrukkingen.

Jacob en Dirk vonden het ook een lange eentonige rit (5 uur) van Hardenberg naar Ootmarsum. "We hielden slechts even stil aan een armzalig gehucht waar de mensen een onverstaanbare taal spraken" (Vriezenveen).

"Ootmarsum naderend werd de landstreek opeens bekoorlijk. Voor ons stak de toren spits (van de oude vierkante toren nog) van dat stadje uit goudgeel graan met donkere bosschen omringd, en in de verte rustte het oog op de grauwe bergen, terwijl het slot van Bentheim op een derzelve pronkte en de toren van Noordhoorn en Nijenhuis (Neuenhaus) zich aan den voet verfoonden." Dat hele verhaal van die twee heeft ondergetekende eens op een donateursavond verteld. Daarna volgde een aantal vragen. Eén er van: uit welke richting kwamen ze? Antwoord: Vasse. In grove lijnen is dat natuurlijk niet helemaal mis, maar toch was ik er niet geheel tevreden mee. Nu, tien jaar later, diende zich de oplossing aan. Bij toeval kwam ik in het bezit van bestek en tekeningen, waaruit blijkt dat op vrijdag 13 augustus 1915 een aanbesteding plaats vond aan het lokaal van het provinciaal bestuur te Zwolle, „het verharderen van den weg van Tubbergen over Vasse naar Ootmarsum en het uitvoeren van daarbij behorende werken". De begroting was f 61260,— en de weg was 9035 meter lang. Interessant is het even stil te staan bij het begin- en eindpunt van deze weg.

- BEGIN:** vanaf de provinciale kunstweg Almelo-Tubbergen-Pruisische grens bij het erve Drost, nu hotel-restaurant Droste, aan de Uelserweg (zie tekening bij A)
- EINDPUNT:** KUNSTWEG Ootmarsum-Pruisische grens richting Lage (zie tekening bij B.)

Dit betekent, bij Bolscher in Nutter zwenkte de weg niet naar rechts, rechtstreeks naar Ootmarsum-Molenstraat, maar liep linksaf langs de Nutterse-school richting Oud-Ootmarsum, dus volgde de huidige Nutterseweg en kwam

uit op de Laagsestraat in Oud-Ootmarsum achter de Moerbekkenkamp. Je moest "Nutter-rond". Men kwam dus Ootmarsum binnen vanaf de Twentse Damastfabriek. Dat was de route, die dan ook door van Lennep en Hogen-dorp werd gevolgd en het uitzicht op de Duitse plaatsen is ook vanaf de Nut-terseweg mooi (als de mais niet al te hoog staat). Hoogste punt 57,77 m.
+ N.A.P.

Allemaal goed en wel, maar nu zijn we wel een stuk straatweg kwijt en wel het stuk Vasserweg vanaf de Molenstraat tot Bolscher in Nutter. Er bestond na de-ze aanleg nog steeds geen rechtstreekse verharde weg Ootmarsum-Vasse. Wan-neer kwam de verkorte hoofdweg naar Vasse?

De oplossing nadert nu echter snel.

Een der oudste inwonsters van Nutter, mevr. Nijhuis, ruim 90 jaar oud, wist te vertellen dat in 1922 of 1923 dit stukje straat moet zijn aangelegd. Om te we-ten of dit juist is controleerden we onze sporadische gegevens.

Op 12 juli 1919 vroeg de heer Schulten in een raadsvergadering wanneer de oud-Hardenbergerweg (Molenstraat) verhard werd. Ergens moet je immers beginnen.

Op 23 mei 1921 kreeg de gemeente Ootmarsum een aanmaning van Gedeput-teerde Staten tot storting van de Ootmarsumse bijdrage ad f 5761,88⁵ in de aanleg van de weg Molenstraat tot school Nutter. Ziedaar.

Als mevr. Nijhuis dan beweert dat die straat in 1922 of 1923 is klaar gekomen, kan dat aardig kloppen, is onze rechtstreekse verbinding met Vasse compleet en kunnen we tevreden en gelukkig zijn met deze oplossing.

Gustaaf Klaas

De schuur van de familie Krop aan de Nutterseweg 3.
Tekening: Hans Snoeyink.

**Reken niet te veel op goed
Dat ge nog ontvangen moet,
Want veelal valt het uit de gis
En dan is Uw rekening mis.**

De iepen op het kerkplein

Van dhr. J. Wolkorte ontvingen we bijgaande foto en voor zover bekend is dit de enige afbeelding, waarop is aangegeven dat de iepen op het Kerkplein werden gekapt.

Voor ons aanleiding om het "wanneer" en "waarom" van dat kappen uit te zoeken.

Iepenziekte

Er moet in het jaar 1936 reeds in een vergadering van het college van burgemeester en wethouders, respectievelijk E. von Bönninghausen, J.B. Reuwer en J.A.J.A. Joosten over de iepen op het Kerkplein zijn gesproken. Er was kennelijk geconstateerd dat ze waren aangetast door de iepenziekte.

Op 29 januari 1937 informeert dhr. Joosten naar de stand van zaken, waarop de burgemeester mededeelt, dat er bij de "Boschraad" te Utrecht om advies is gevraagd, "mede in verband met wederinplanting".

Op 8 maart 1937 wordt aan de gemeenteraad voorgesteld om 20 iepen op stam, staande op het Kerkplein publiekelijk te verkopen "en de opbrengst ervan op de Rijkspostspaarbank te storten". Er is inmiddels aan Staatsbosbeheer advies gevraagd over het opnieuw inplanten met linden of een andere geschikte houtsoort.

Vanuit de gemeenteraad reageert de heer Schulten: "deze betreurt het dat de aangetaste exemplaren onder den bijl moeten vallen, waardoor het aanzicht van het Kerkplein zeker niet wordt verfraaid".

Ook andere raadsleden vinden opruiming jammer, maar de noodzaak dringt. Dhr. Reuwer "zou na verwijdering der bomen eveneens de verbetering van het Kerkplein onder het oog wenschen te zien".

Ook dhr. Floot dringt hierop aan.

Hierop antwoordt de burgemeester, dat de plannen "omtrent het Kerkplein bij architect Mulder in bewerking zijn".

In maart of april zijn de iepen gekapt; dat blijkt uit het volgende raadsverslag. Op 24 mei 1937 zegt dhr. Floot bij de rondvraag "het gewenscht te vinden dat het Kerkplein, nu de bomen geveld zijn, wat wordt opgeknapt. Zo moeten de boomwortels der gehakte iepen ook nog verwijderd worden".

De kwestie "Iepen op het Kerkplein" is hiermee afgedaan.

Wat ons rest is onder andere deze foto als herinnering.

De houthakkers zijn v.l.n.r.: Schulte, Wolkorte en Kamphuis, allen uit Noord-Deurningen.

Voor zover bekend is dit de enige foto over dit onderwerp. Mochten er lezers zijn, die over de iepen op het Kerkplein ook foto's bezitten, dan willen we daar graag een reproductie van maken.

Ben Morshuis

Handwerk: bomen hakken op het Kerkplein.

**'n Meensche is een versleendend vat,
Kan völ bespoor'n, meer ok völ vrett'n in 't gat.**

'n Pröötke met J. Gerard

Leeftijd: 78 jaar.

Beroep: gepensioneerd politiemann. "Dat het Funktioneele Leeftijds Ontslag"

Kenmerk: Hee komp oet Losser en wèt..... haost alles!

"'A'j d'r dan per sé op staot, dan wi'k wa metwarkn, mear veur mie hoof 't nich. En as 't dan toch möt, dan doo 't noe voart mear".

Dat zijn de weinig bemoedigende woorden van J. Gerard als hem wordt gevraagd een klein pröötke te willen houden voor het Jaarboekje.

J. Gerard is erg duidelijk in zijn mening.

Toch gaat de deur aan de Hora Siccamastraat open voordat je hebt aangebeld en nog vóór je de kans hebt gekregen om de zonnwijzer in zijn tuin en die aan de gevel van zijn bureu te bewonderen.

Later zal blijken, dat je niet te veel belangstelling voor zonnwijzers moet tonen, omdat Gerard dan een zeer ingewikkelde verhandeling begint over hoe zo'n ding geplaatst moet worden, waarom juist op die bepaalde plaats enz. Eén van zijn hobby's, die zonnwijzers. Eén van de vele hobby's merk je al gauw.

J.N.A. Gerard werd op 27 oktober 1910 te Losser geboren.

"Jao, Jao, ik kom van Losser en wet van niks", wil hij je voor zijn, ofschoon het niet in je op was gekomen om dit gevleugelde gezegde op hem te gaan toe-passen.

"Vroeger werd Gérard met een accent (schuin streepje op de e) geschreven. Mijn voorouders komen inderdaad uit Frankrijk. Ik heb dat eens uitgezocht (hadden we wel verwacht). In een klein dorpje dicht bij Neufchatel in het huidige Luxemburg is een kerkhof en daar liggen veel mensen met de naam Gérard begraven".

Johan was de zoon van een politiemann.

"Ik wist dus hoe het bij de politie was en besloot dan ook al vroeg nooit hetzelfde beroep als mijn vader te kiezen".

?????????

Uiteraard kijk je verbaasd de man aan die je net heeft verteld dat hij 32 jaar "bie de politie was".

J. Gerard studeerde aan het Carmellyceum in Oldenzaal en was daar in die tijd de enige leerling die de B-richting koos: natuur-, wis- en scheikunde.

"Later heb ik daar nogal wat profijt van gehad", vertelt hij.

Zo vond Gerard, toen hij politieagent in Borne was (1948-1959) de eerste half-elektronische snelheidsmeter uit en kreeg daar zelfs octrooi op. "Dat soort zaken had altijd mijn interesse en ik kon daar uren mee bezig zijn. Ook heb ik als politiemann al inbrekers kunnen arresteren met behulp van wat men het stil alarm noemt.

Hij vertelt dit soort opmerkelijke dingen zonder opsmuk, schijnbaar zonder er trots op te gaan. Relativerend zonder zich daarbij op de borst te kloppen. Integendeel, bepaalde dingen die hij heeft gedaan, heeft bereikt, in elkaar heeft gezet, of heeft uitgezocht, worden haast verontschuldiging verteld; alsof iemand anders dat net zo goed had gekund.

We weten wel beter.

J.N.A. Gerard bij zijn zonnewijzer.

In 1931 ging Johan in militaire dienst en een jaar later was hij evenals zoveel in die tijd het slachtoffer van de crisisjaren.

"Tot juli 1933 liep ik bij huis, een rottijsd, herinnert Gerard zich. In arren moede ging hij toen bij de Losserse steenfabriek van Osse werken.

"Werklust" heette die fabriek, een naam die op geen enkel wijze van toepassing was op de stemming die er bij de werknemers heerste", lacht Gerard.

Hij werd er als boekhouder aangesteld, maar omdat hij daar geen dagtaak aan had, fungeerde hij er als manusje van alles.

"Toen er een opdracht binnenkwam voor een partij gele stenen voor de kerk in Beckum, ben ik aan het experimenteren gegaan en op het laatst had ik een gele steen. Had die scheikunde-opleiding z'n nut ook nog bewezen", voegt hij er aan toe.

En ineens naar buiten wijzend: "Die stenen onder de zonnewijzer zijn van de eerste partij gele stenen afkomstig".

POLITIE

Johan Gerard gebruikte zijn "vrije tijd" op de steenfabriek ook nog om wat politieböeken van zijn vader te bestuderen en behaalde en passant twee politie-diploma's. "Ik mos toch wat te doon hebbe'n", zegt hij bijna verontschuldigend.

En op 1 januari 1939 werd J. Gerard dan toch datgene wat hij nooit had willen worden: politieman.

"Ik was 28 jaar en wilde wat meer verdienen", verklaart hij.

En dat verdienen kwam in die tijd neer op f 1.350,— per jaar met nog wat toelages erbij.

Gerard bleef niet lang bij het Korps Veldwachter, want in 1940 brak de Tweede Wereldoorlog uit en werd het korps opgeheven.

Vanwege zijn opleiding wilde men (lees: de bezetter) hem toen naar de officiersschool in Apeldoorn sturen, "mear dat wo'k nich".

Hij solliciteerde bij de parketwacht in Almelo en werd aangenomen. Dit werk bij de rechtbank zou verstrekkende gevolgen hebben die ook nog na de oorlog zouden doorwerken.

Toen in 1945 de oorlog namelijk was beëindigd, werd Gerard uit hoofde van zijn functie naar Duitsland gestuurd.

"Daar zaten de kampen toen vol met Duitsers en "verkeerde Nederlanders". Die laatste groepering moesten wij terugbrengen naar Nederland, waar ze terecht konden worden".

En wat voorgesteld was als een klusje van zo'n 3 maanden, werd een karwei van ruim 2 jaar. Hij hield zich daar namelijk ook bezig met het opsporen van die "verkeerde Nederlanders" en vanuit zijn standplaats Berlijn, reisde Gerard heel Duitsland door.

STANDPLAATSEN

Intussen had hij zijn huidige echtgenote leren kennen en in 1946 trouwden ze. Ze gingen in Almelo wonen, want J. Gerard was immers nog steeds als parketwacht werkzaam in die plaats.

Zijn werk in Duitsland was echter nog niet klaar en dat hield hem vaak weken, soms maanden van huis.

"Toen ik in 1947 definitief uit Berlijn terugkwam, was het net alsof we opnieuw trouwden", vertelt hij lachend.

Als parketwacht werden opnieuw de vrije uurtjes intensief gebruikt en door zelfstudie behaalde hij het diploma van Inspecteur van de Bond voor Hoger Politiepersoneel.

"Ach, ik had daar de bibliotheek van de rechtbank tot mijn beschikking en had daarnaast veel contact met de rechters, dus zo moeilijk was het niet", zegt hij bescheiden.

In 1948 ging de parketwacht op in de Rijkspolitie en werd Gerard overgeplaatst naar Borne, waar hij als Wachtmeester 1e klas begon en het tot Opper-

wachtmeester bracht.

In 1958 werd J. Gerard voor de keus gesteld: Ootmarsum of Delden als nieuwe standplaats.

"Het werd Ootmarsum. Ik kwam er op 1 november en heb meteen de tweede dag van de Kaole Karmis meegemaakt", weet hij zich te herinneren.

Vanaf het begin toonde Gerard zich een actief gemeenschapsmens en opvallend was, dat hij zich veel met de jeugd bemoeide.

"Evenals elders, werd er in Ootmarsum door de jeugd ook wel eens wat vernield. Voor hen was er dan ook alleen maar KOSC en de wandelsport. Met zo weinig mogelijkheden wil het dan wel eens uit de hand lopen. Als politiemann kun je daar natuurlijk tegen optreden in de vorm van straffen geven en bekeuringen uitspreken. Ik heb echter altijd het standpunt gehuldigd, dat er langs de weg van het overleg meer te bereiken is", filosofeert hij.

Gerard trachtte de jeugd van Ootmarsum op een andere dan de geijkte politiemaniër "te pakken" en dat lukte.

Zo richtte hij in 1960 of 1961 de Judovereniging Ootmarsum op; hier kon de jeugd z'n overvloedige agressie kwijt.

Van geheel andere aard was in diezelfde tijd de stichting van de Jeugd-Natuurwacht. Door middel van excursies, lezingen en veel zoeken en verzamelen wist hij tal van Ootmarsumse jongeren voor de natuur te interesseren. En deze Jeugd-Natuurwacht, die zijn domicilie eerst in het Theehuisje in Engels' Tuin en later in het museum op het Los Hoes - terrein had, kan als de voorloper van de Stichting Heemkunde worden beschouwd.

STICHTING HEEMKUNDE

Om diverse redenen bleef de Jeugd-Natuurwacht niet bestaan. "Maar we zaten intussen wel met een flinke verzameling en samen met Piet van der Maas hebben we toen naar een beheersvorm gezocht. We belegden een bijeenkomst bij hotel Fokkinga en daar bleek meteen veel belangstelling te bestaan voor wat tijdens de vergadering werd uitgeroepen tot "Stichting tot bevordering van de Heemkunde van Ootmarsum en omstreken", zegt Gerard. Dat was in 1966. J. Gerard weet zich nog de namen van de bestuursleden van toen te herinneren: voorzitter C. Zuur, secretaris C. Veldhuis, penningmeester J. Weierink, de leden H. Weierink, W. Essink, J. Gerard, H. v. Zuilekom en P. van der Maas. "Om zo efficiënt en op zo breed mogelijk terrein bezig te zijn, werden werkgroepen gevormd en zelf ging ik bij de Natuurstudiegroep en de groep Geschiedenis II".

Dat laatste doet wat vreemd aan, want in het begin van het gesprek had Gerard verteld, dat hij op school baalde van geschiedenis.

"Die interesse voor de historie heb ik aan mijn vrouw te danken; zij was er vaak mee bezig en wist mij er ook warm voor te krijgen", verklaart Gerard nu. Ze zitten dan ook samen in de Geschiedenis-werkgroep en van die groep, die maandelijks bijeenkomt, zijn al diverse waardevolle publicaties verschenen: De Franse Tijd in Ootmarsum, de Landweren, de Hof Ootmarsum, de Grens. "En momenteel zijn we bezig met de geschiedenis over de parochie Ootmarsum, een zware klus".

De stapel boeken op tafel bewijst dat hij gelijk heeft.

Zijn leeftijd vooral heeft hem doen besluiten zijn functie als bestuurslid neer te leggen.

"Het was good west en ach, dee 25 jaor hoomn ik nich per sé vol te maakn". Bovendien vindt hij dat jongeren de kans moeten krijgen en dat is volgens hem in het huidige Heemkundebestuur het geval.

"We hebben een goed bestuur met jonge, enthousiaste krachten", is zijn mening.

Gelukkig blijft Gerard wel actief voor de Stichting Heemkunde. Hij zegt dan wel, dat hij het wat rustiger aan wil doen en het wat minder wil maken, maar uit het "pröötke" is wel op te maken dat dit "hèèninger andoon" voor hem niet mee zal vallen.

Als bewijs haalt hij een aantal boeken en tijdschriften over zonnewijzers tevoorschijn. Gerard is (en blijft) lid van de nationale Zonnewijzerskring en hier zit erg veel studie aan vast. Ook over het heelal.

"Gelukkig komt er straks een teleac-cursus over deze materie op de tv; die ga ik volgen".

Had J. Gerard net niet gezegd, dat hij het wat minder wilde maken en het wat "hèèninger an" wilde doen?

Ben Morshuis

DONATIES

Jaarlijks moeten de donaties worden geïnd: het is onze voornaamste bron van inkomsten. Dat moet dus gewoon doorgaan, maar U kunt zich indenken dat het voor de dames en heren, die met kaarten op pad gaan, niet direct een plezierig werk is, vooral niet als men vaak "niet thuis" treft.

Mede omdat de werkzaamheden bij de Stichting Heemkunde toenemen, maar de administratie daardoor eenvoudiger wordt, zijn we over gegaan tot de aanschaf van acceptgirokaarten. Ook voor U is dat veel gemakkelijker. Met een aantal hebben we al proef genomen en we zijn zeker niet ontevreden. Het is een beetje onpersoonlijker, maar hopelijk kunt U er begrip voor opbrengen. Er is dus kans dat volgend jaar iedere donateur zo'n briefje bij de post vindt.

BERICHTEN

Het rondbrengen van briefjes over excursie, donateursavond enz. is ook niet altijd even prettig werk. We hebben nu een stempel. Het bundelen en op volgorde brengen van de brieven kost wel enige tijd, maar je hoeft maar één keer op pad: richting postkantoor. Het tarief is veel voordeliger.

PORT BETAALD
PORT PAYÉ
OOTMARSUM

Uw penningmeester.

Stenen bank in Engels' Tuin

Wie kent hem niet, de prachtige bank van Bentheimersteen in Engels' Tuin. Links en rechts versierd met fraaie motieven.

Het lijkt alsof de bank hier al eeuwen heeft gestaan, maar als men hem beter bekijkt, dan ontdekt men aan de achterzijde een opschrift, dat een exacte aanduiding omtrent de ouderdom van de bank geeft.

Dit opschrift was mede aanleiding om eens te onderzoeken hoe Ootmarsum in het bezit van de bank is gekomen.

Het gemeentelijk archief, het pand Denekamperstraat1/Molenstraat 1-3 en bijgaande foto hebben daarbij een handje geholpen.

Op 28 juni 1939 besluit de gemeenteraad "tot het aanvaarden van het door Mej. A.A.W. Aberson te Driebergen aan de gemeente gemaakte legaat, bestaande uit een som van f 3.000,— vrij van alle rechten en kosten onder voorwaarde, dat dit bedrag besteed wordt voor de plaatsing binnen een jaar na het overlijden der erfstaatster van een hardstenen of Bentheimerstenen bank op de Markt tegenover de school, zoveel mogelijk in de nabijheid van het postkantoor in de rugzijde van welke bank moet worden gebeiteld"

"Ter herinnering aan den heer en mevrouw G.S.M. Aberson Volkers laatstgenoemde geboren te Ootmarsum 9 februari 1837, geschonken door hun dochter A.A.W. Aberson te Driebergen"

De voorzitter zegt op die vergadering dat er aan de Landschapscommissie van het Oversticht advies is gevraagd op welke manier het best aan erflater's wil is tegemoet te komen.

Raadslid Schulten wijst op het ongerief, dat de smederij Rikmanspoel door eventueel plaatsing kan hebben.

De voorzitter zegt dat zulks nog nader onder ogen kan worden gezien.

Ter verklaring

Voor enkelen en vooral jongeren onder u mogen bepaalde namen wat onbegrijpelijk over komen. Daarom het volgende:

In het raadsbesluit van 28 juni 1939 is er sprake van de "Markt". Hiermee wordt de vroegere veemarkt bedoeld; deze was toen aan het begin van de huidige Molenstraat.

Met "de school" bedoelt men de Nederlands Hervormde School, die aan de Oostwal stond; in 1932 gebouwd en in 1976 gesloopt.

Mevrouw Aberson-Volkers, waarover boven wordt gesproken, werd geboren in het pand Denekamperstraat 1. De gevelsteen getuigt hiervan: J.M. Linge. J.W. Volkens 1889.

Waar er sprake is van het "postkantoor" wordt het huidige Jolanda II bedoeld; het was van 1880 tot 1937 als postkantoor in gebruik.

Op 22 augustus 1939 overlijdt mejuffrouw Aberson.

Op 5 september komt er een schrijven in de gemeenteraad aan de orde, waarin de dames Aberson mededelen dat hun zuster is overleden en waarin ze tevens bekrachtigen dat hun zuster f 3.000,— legateerde aan de gemeente "voor het plaatsen van een hardstenen of Bentheimerstenen bank op de veemarkt".

In die dagen wist men kennelijk wel raad met een schenking. De bank werd in elk geval binnen een jaar geplaatst.

Op 19 november 1940 wordt er tijdens de gemeenteraadsvergadering bij de rondvraag over gesproken.

Bij de foto:

Op deze foto het bewijs dat de stenen bank vroeger op de veemarkt, dus aan de tegenwoordige Molenstraat heeft gestaan.

De Harmonie Caecilia poseert hier vóór de bank, maar kan niet verhinderen, dat links en rechts de uiteinden van de bank zichtbaar zijn.

Het pand op de achtergrond is de huidige Galerie "t Heem".

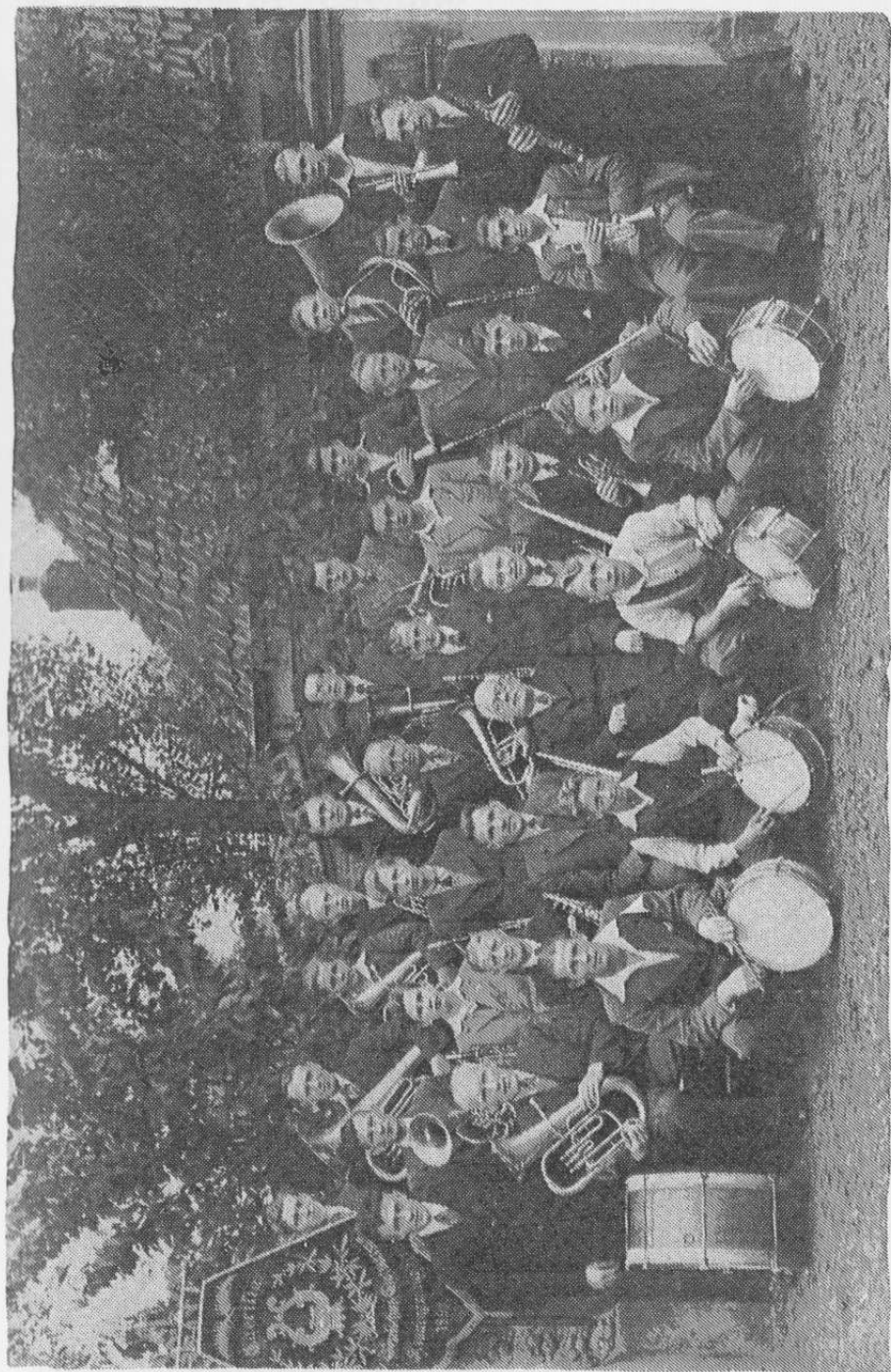
De Harmonie bestond toen uit:

Bovenste rij v.l.n.r.: W. Weustink, Marinus Stroot, J. Keupink, J. Wigger, J. Schulten, G. Sijsma, B. Krom, J. Rolink, B. Schulten en J. Sanders.

Tweede rij v.l.n.r.: H. Keupink, A. Wilbers, B. Stroot, Th. ter Horst, B. Rolink, H. Morsink, J. ter Borg, J. Steinmeijer, B. Rolink, H. Dikken.

Derde rij v.l.n.r.: G. Wilbers, Th. Wilbers, G. Snijders, Dirigent J. ter Borg uit Weerselo, M. Heesink, L. Slots, L. Urban, F. Rolink.

Onderste rij v.l.n.r.: J. Rockland, J. Roetenberg, J. Huls, H. Schulten.

De heer Geerdink acht het gewenst dat de marktpalen op het schoolplein spoedig worden aangebracht in verband met de aldaar te houden veemarkten. De heer Schulten informeert naar de inplanting van het plantsoen rondom de R.K.Kerk en het voormalige veemarktterrein, waarop de ABERSON-BANK geplaatst is.

Werkzaamheden om verkeerstechnische redenen doen de gemeenteraad tussen 1940 en 1949 besluiten de bank te verplaatsen. Hij zal een plaats krijgen in Engels' Tuin, maar daarvoor dient toestemming gevraagd te worden van de dames Aberson; die toestemming wordt verkregen.

Op 28 oktober 1949 lezen we in een raadsverslag, dat "Van de dames Aberson te Ellecom toestemming is ontvangen om de Bentheimerstenen bank op de veemarkt te verplaatsen naar Engels' Tuin. De bank zal daar aan de Zuidzijde in de heuvel worden geplaatst, terwijl de inscriptie aan de voorzijde zal worden aangebracht.

In verband met verkeerstechnische verbeteringen zal een gedeelte van de voormalige veemarkt bij de straat worden toegevoegd om de bocht Molenstraat/Denekamperstraat te kunnen verbeteren.

Ben Morshuis.

De koffie is te slecht um ne hoond veur 't gat te geetn.

FLITSEN UIT DE HISTORIE VAN OOTMARSUM

In 1988 zijn er weer twee boekjes verschenen. Op de eerste plaats is er dan het boekje over "Het onderwijs in Ootmarsum". Zie verslag Werkgr. Gesch. I. Verder kwam er een boekje over "De grens tussen Graafsch. Bentheim en Twente".

TITEL	WERKGROEP	PRIJS	DONATEURS
1. De Franse tijd	Geschiedenis II	6,—	5,—
2. Landweren in en om Ootmarsum	Geschiedenis II	6,50	
3. Stadsrecht van Ootmarsum	Geschiedenis I	5,—	
4. Inwoners van 1829	Geschiedenis I	5,—	
5. Jaartallenboekje	Geschiedenis I	8,50	
6. Het leven in de naoberschap	Dialekt en Folklore	6,50	5,—
7. De Hof Ootmarsum	Geschiedenis II	19,50	17,50
8. Marken (lezing '68)	P. van der Maas	7,50	6,—
9. Piet Kleinschmit	St. Heemkunde	7,50	6,50
10. Jeugdzorg en onderwijs in 133 jaar	D. Nierop/ G. Klaas	6,50	5,—
11. Historie van de parochiekerk	G.F. Klaas	5,—	5,—
12. De oude gebruiken van Ootmarsum	G.F. Klaas	6,—	6,—
13. Het onderwijs in Ootmarsum	Geschiedenis I	7,50	
14. De grens tussen Graafsch. Bentheim en Twente	Geschiedenis II	5,—	5,—
15. Jaarboekjes	Stichting Heemkunde	5,—	

Verkrijgbaar bij de penningmeester Commanderiestraat 5; sommige ook in de boekhandel zoals no 5-6-7-13 en soms 15.

*'t Weer is net 'n keendergat
Dan is 't dröge en zao is 't weer nat.*

150 JAAR GELEDEN WERD DE KERKTOREN GESLOOPT

donateurskaart 1989

Imposant en majestueus verheft zich nog steeds midden op het Kerkplein ons oudste, maar ook merkwaardigste gebouw, de R.K.kerk. Ze behoort tot de Westfaalse of Munsterlandse groep. Tussen 1178 en 1236 zijn er 10 van deze kerken gebouwd. Daarvan ligt er één in Nederland en dat is deze. Met Lippstadt en Ootmarsum als uitlopers, liggen al deze kerken binnen een straal van 25 km. met Billerbeck (1234) als centrum. Ze tonen sterke overeenkomst; de onze vooral met die van Legden en Billerbeck. Het is een pseudobasiliek. Pseudo omdat het middenschip geen hooglichtvensters heeft, daar het weinig hoger is dan de zijbeuken.

De vorige kerk, ook op deze plek, werd in de winter van 1195 - '96 verwoest door de Drenten, die op weg waren Graaf Otto van Gelder te helpen bij het beleg van Deventer.

De bouw van deze kerk van Bentheimersteen begon direct daarna. Het is een overgangsvorm tussen basiliek en Westfaalse hallenkerk. Het oudste deel is rechts. Dit kwam in 1220 of iets eerder klaar.

TOREN

De toren kwam wat later gereed. Onder in de toren bevonden zich een altaar en kapel voor de zuster van Weerselo, waar ze vanaf 1162 vier keer per jaar zongen (o.a. op Pasen; Christus is opgestanden), het offergeld in ontvangst namen om vervolgens terug te keren naar 't Stift.

In 1839, precies 150 jaar geleden dus - daarom deze donateurskaart nu - werd de toren van 8 bij 8 meter na 600 jaar gesloopt, omdat ze z.g. bouwvallig zou zijn, maar het sloopwerk duurde vreselijk lang en de toren rust nu onder de Almelsestraat; het monument was geschonden. Het onharmonieuze houten torentje kwam in 1843 klaar. „n Zot Chinees tooisel”, zegt H. Boom in zijn reisbeschrijving (1846).

De laatste grote kerkrestauratie was van 1969-1973.

Pogingen om de oude toren herbouwd te krijgen zijn mislukt door de argumenten van C.R.M. en Monumentenzorg “geen geld, onvoldoende exacte gegevens, moeilijke verwerking van Bentheimersteen, kerk en nieuwe houten toren werden door het C.R.M. als één geheel gezien.”

Jammer, maar toch nog een indrukwekkend monument.

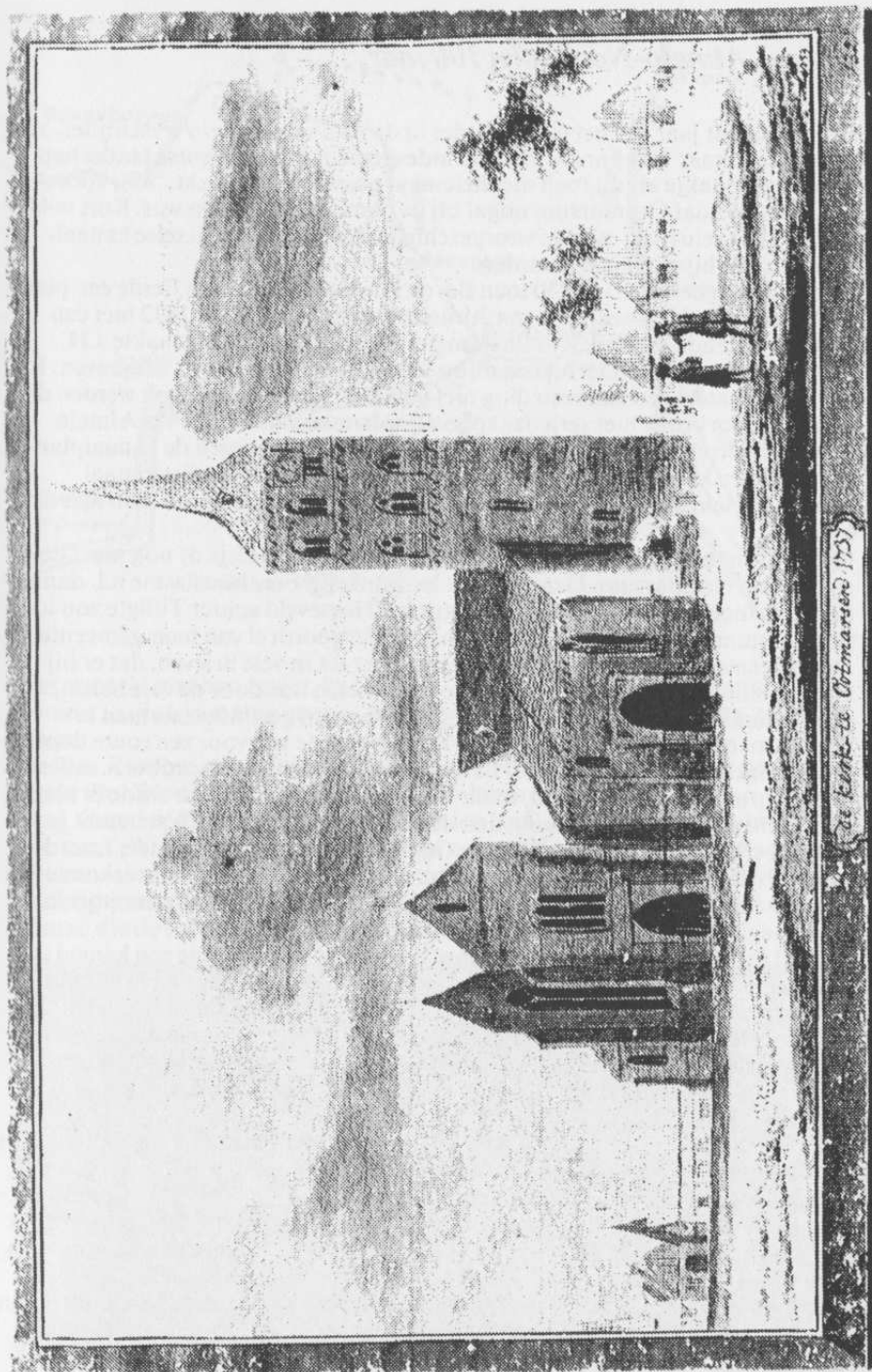
Tijdens de grote restauratie verdwenen er veel waardevolle zaken, maar 12 jaar later werd een en ander zoveel mogelijk hersteld; zo kwam o.a. het fraaie altaar van Mengelberg weer op de plaats waar het hoort.

Er zijn drie primitieve tekeningen van de kerk, een van Schoemaker (1729), een van Meyling (1733) en een van N.N. (1737). Die laatste is nog het mooist en staat op de donateurskaart, maar N.N. is onbekend gebleven.

U ziet nog twee ingangen aan de noordkant; de tweede was tot ±1750 op de plaats waar nu het raam met ronde boog is. Nu nog zijn de voegen boven die ronde boog te zien (spitsboog). Ook de horizontale plinten halfweg zijn korter, omdat die drie samen breder waren dat dit ene nu.

Nog eenmaal de toren: let op de doopplaats in de hoek bij de toren. Er is ook reeds een klok in de toren!

Gustaaf Klaas.

Kanaal Almelo-Nordhorn 100 jaar

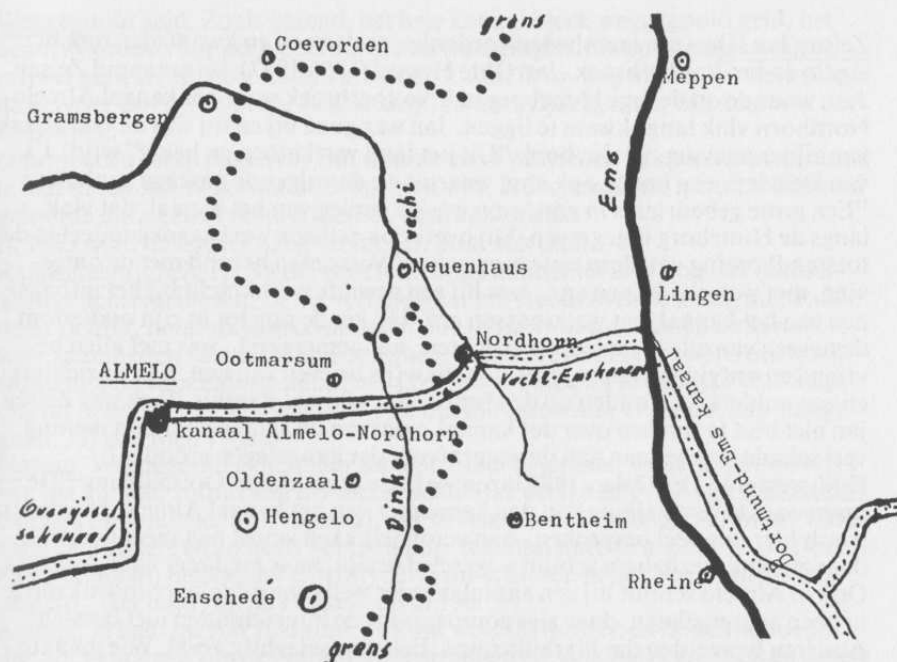
Er is en zal dit jaar wel het een en ander in de pers verschenen/verschijnen over dit kanaal, maar we kunnen "dit vreemde element in het Twentse landschap" in een Jaarboekje als dit toch niet helemaal passeren (het is okt. '88), vooral niet als blijkt dat Ootmarsum nogal bij de plannen betrokken was. Kort wil ik daarom iets schrijven over de voorgeschiedenis van de Overijsselse kanaal-plannen, die bijna 60 jaar duurden.

Het begon eigenlijk al in 1830 toen Baron A. van Pallandt van Eerde een plan had voor het gebied westelijk van Almelo. Ook G.S. kwam in 1832 met een plan betreffende het stuk Zwolle-Almelo. Een paar jaar later maakte J.H. Graaf van Rechteren daarbij een uitbreiding tot de Dinkel bij 't Singraven. In 1842 werd het na een aanbesteding niet gegund. Te duur. Toen ook werden de plannen doorkruist met serieuze spoorlijnplannen van Zwolle via Almelo naar de Duitse grens. Dat ging echter niet door en dus kregen de kanaalplannen weer een kans. De opzet werd veel ruimer. In 1855 kwam het kanaal Zwolle-Almelo klaar; het deel van Almelo naar de Dinkel kwam men niet aan toe.

Ootmarsum had pech. Misschien was dit ook wel een beetje of nog meer de schuld van Ootmarsum. Daar was het aanvankelijke enthousiasme n.l. danig bekoeld, toen bleek dat het kanaal langs het Harseveld achter Tilligte zou lopen. Ootmarsum vond deze richting niet in het voordeel van haar gemeente. De gemeenteraad sprak er haar verbazing over uit in vele brieven, dat er bij Ootmarsum, waar het meeste water te verzamelen was door de vele beken, geen betere richting dichterbij de stad, kon worden gevonden als men tot Nordhorn en de Vecht wilde doorwerken. Ze voelde wel voor een route door de Ottershagen, langs de Stokte bij Lattrop en zo verder naar Nordhorn. Alles heeft Ootmarsum geprobeerd, maar de Heer Hoofd-Ingenieur wilde er niet aan, vond geen betere oplossing dan de door de Adm. van de Waterstaat ge-projecteerde richting en niet de door Ootmarsum voorgestelde meer noordwaartse richting. Dat zou stuiten op "onuitvoerlijkheid" en "onoverkomelijke zwaarigheden" (kosten, voeding, klimming). Alle moeite was dus tevergeefs: het kanaal kwam te liggen waar het nu nog ligt.

In 1883 ($\pm$ 30 jaar later) kwam n.l. het besluit dat de provincie een kanaal aan zou leggen van Almelo naar de Pruisische grens. Hieraan lag een in 1876 te Berlijn gesloten accoord ten grondslag, waarbij de verbinding van de kanalen in het oosten van ons land met het Duitse kanalenet ter sprake was gekomen. Dit kanaal zou dus de schakel vormen tussen het kanaal Zwolle-Almelo en het Dortmund-Emskanaal, waartoe in Duitsland zelf het Vecht-Emskanaal al bestond.

Spierkracht, kruiwagen, schop. In 1884 kon men beginnen met niet anders dan spierkracht, de kruiwagen en een schop. De aanbesteding was 25 okt. geweest. Laagste inschrijver was P. v.d. Koolwijk te Heerde voor f 794.600. In werkelijkheid heeft het 1,2 miljoen gekost, maar misschien is dat gekomen omdat er iets vreemds gebeurde. Hierover straks meer. De werkzaamheden begonnen in Almelo en Almelo heeft het geweten toen er een invasie van meer dan 200 grondwerkers arriveerde. "Polderjongens" werden ze genoemd. Ze namen hun intrek in keten en schuilen. Er was keurig volk bij, daar niet van, maar velen leefden er onbekommerd op los. Geld, zo gewonnen zo geronnen; mijn en dijn, soms moeilijk uit elkaar te houden. In eten en drinken deden de vrouwen

niet voor de mannen onder, in kracht en omvang ook niet. Toch waren de aan-
nemers in die tijd streng genoeg en ze werden bij ernstig wangedrag wel ont-
slagen.

De heer Kampman heeft een bloemlezing gemaakt van allerhande persberich-
ten in die tijd, die wat meer vertellen. Zie Jaarboek Twente 1979.

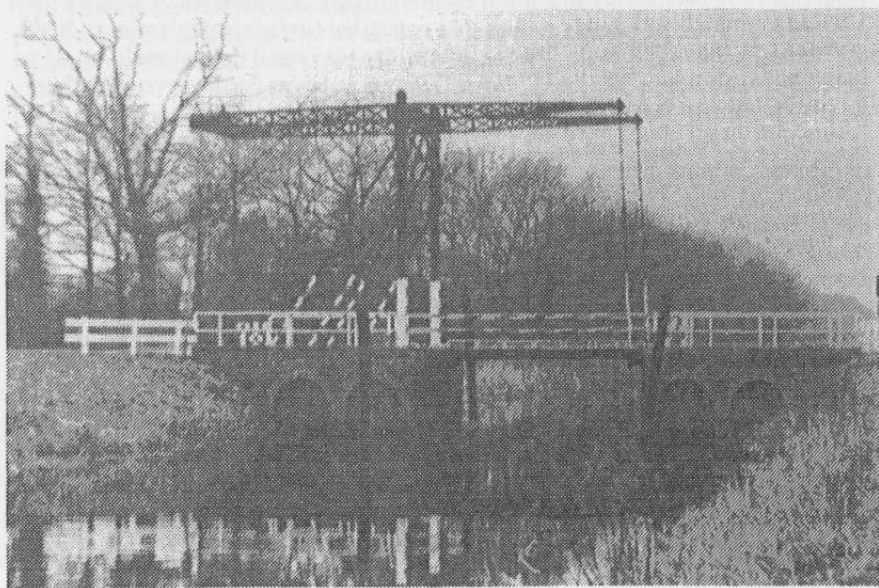
Turf. Over het 28 km. lange kanaal zouden turf, kunstmest e.a. waren worden
vervoerd. Wij hebben nooit anders dan een enkel turfschip gezien en zo heeft
het kanaal nooit aan het doel beantwoord. De turf werd opgestapeld op de ka-
naaldijk, vaak in een turfloods. Voor Ootmarsum was het in de regel de heer
Kunne die de turf per paard en wagen distribueerde.

Zeisen Jan. De werkzaamheden vorderden gestaag en zo kwam men ook in Agelo en het Voltherbroek. Jan Olde Hengel (1856-1927), bijgenaamd Zeisen Jan, woonde op de lage Huneborg in 't Voltherbroek waar het kanaal Almelo-Nordhorn vlak langs kwam te liggen. Jan was goed bij en hij was de vraagbaak van zijn omgeving. In zijn boek "Uit het land van katoen en heide" wijdt J.J. van Deirse er een hoofdstuk aan, waaruit we de volgende passage aanhalen: "Een grote gebeurtenis in zijn leven was de aanleg van het kanaal, dat vlak langs de Huneborg is gegraven. Hij heeft ook zelf een werkzaam aandeel in de totstandkoming van deze waterweg gehad. Volkomen bekend met de omgeving, met waterleidingen enz., was hij een gewilde werkkraft bij het uitbaken van het kanaal, het waterpassen enz. Hij kende nog tot in zijn ouderdom de namen van alle ingenieurs, opzichters, aannemers enz., was met allen bevriend en ontving in latere jaren nog dikwijls brieven van hen. Een opzichters- en een polderkeet stonden op de Huneborg of dicht daarbij. Toch was Zeisenjan niet best te spreken over dat kanaal, waarvan de aanleg naar zijn mening veel schade had gedaan aan de waterafvoer der aangelegen gronden."

Faillissement? Op 27 dec. 1886 lazen we in de krant onder Ootmarsum: "De onverwachte verdwijning van den aannemer van het kanaal Almelo-Nordhorn wordt hier nog veel besproken. Aan verongelukken wordt niet meer gedacht, daar zijn huisgezin hem schijnt nagereisd te zijn, naar men zegt naar Amerika. Ook in Almelo schijnt hij een aantal minder welkome oudejaars-indrukken te hebben achtergelaten, daar zijn compagnons de huurschulden niet betalen." Anderen beweerden dat hij failliet was. Een raadselachtig geval. Wie maakte het karwei dan af? Moest een ander worden gezocht? Op vrijdag 8 febr. 1889 is het kanaal geopend, een jaar later dan gepland was. Werd het daarom zoveel duurder of kwam het van die aannemer?

Het Duitse deel. In 1886 viel het besluit in Duitsland tot 3½ km. lange doortrekking van het kanaal van de grens tot aan de Vecht in Nordhorn. Op 5 aug. 1899 werd er aan begonnen en op 1 juli 1904 werd het Duitse gedeelte geopend.

Weggegooid geld. Zoals gezegd, het hele kanaal bleek weggegooid geld, het beantwoordde voor geen deel aan de verwachtingen. Na de oorlog kwam er vrijwel geen schip meer door. Jarenlang kwam ik op weg naar mijn werk 4 keer daags over de Ageler brug. Je kon altijd zó doorrijden, maar één keer was de brug open:

er moest een schip passeren. Dat duurde een kwartier en ik kwam tien minuten te laat in school. Ik zei dat de brug open was. Iedereen lachte me uit. Niemand geloofde dat, terwijl ik juist toen de waarheid sprak.

In 1963 werd de Ageler brug vervangen door een dam.

Raadselachtigheid II. Na die voortvluchtige aannemer is er nog iets raadselachtigs achtergebleven. In het verhaal gaat het steeds over de aannemer P. van de Koolwijk, maar mijn grootmoeder, die in Lattrop woonde en de kanaalwerkzaamheden van nabij kon bekijken, beweerde dat bij het werk een bord stond met de vermelding: aannemer(s) van der Zijpe en Koolwijk! Wie helpt ons uit deze puzzel? Zij beweerde ook dat die aannemer er failliet aan was gegaan. Zij was toen 17 jaar.

Natuur. Weggegooid geld, maar toch ook niet helemaal, want langs de oevers van het kanaal, vooral aan het meest oostelijke deel, heeft zich een schitterende flora ontwikkeld, ook vogels zijn er in vele soorten. Men ziet er in het visseizoen vele vissers en zo heeft het toch nog 'n aantal nuttige aspecten. De flora en de fauna bij het kanaal zijn uitvoerig omschreven in het boek van W. Dingeldein "Het land van de Dinkel" op bl.190.

Kanaal, je bent nu 100 jaar oud. Je kunt wel 200 worden en hopelijk doe je dat, tot genoegen van de Natuurstudiegroepen en Vogelwerkgroepen en zoveel anderen, die zich hierin interesseren.

Kanaal..... nog vele jaren!

Gustaaf Klaas.

*Foto links;
een der romantische kanaalbruggen.*

Den is nich oonder de oele oetbrod.

Al deze uitdrukkingen en gezegdes komen van een vrouw die bijna 100 jaar werd.

OORSPRONG EN HERKOMST VAN DE 18E EEUWSE FAMILIE DRÖGHOORN TE OOTMARSUM.

Het onlangs verschenen boek "Uit het leven en werk van W.H. Dingeldein" en door de heer A.L. Hulshoff bewerkt, gaf een boeiend verslag over het reilen en zeilen van "een Ootmarsums burgergezin in de patriottentijd".

Einde 18e eeuw was er in Ootmarsum een aantal op maatschappelijk gebied vooraanstaande families, die woonden op of in de omgeving van de Ganzenmarkt respectievelijk Grotestraat. (Schiltstraat)

Tot deze families behoorde ook de familie Dröghoorn, waarvan vier generaties hier woonden. Met het overlijden van Hendrik Dröghoorn in 1840 stierf deze tak van het geslacht Dröghoorn uit.

Tijdens het genealogisch onderzoek bleek de naam Dröghoorn nogal eens, zoals met veel namen het geval is, verbasterd en verhaspeld te zijn. Zo tref je de schrijfwijze Dröghoorn aan, naast Druchorn, Drogarn, Drogehorn, Droegehorn, Drogeharnn, en Drughorn.

Zoals de feiten nu bekend zijn is de naam afkomstig van een in Duitsland gelegen hof of erve Drogehorn bij Herdecke in het Roergebied. (Drogehorn = een hoger gelegen gebied in de bocht van een rivier.) De hof was o.a. leenplichtig aan het STIFT Herdecke en gedeeltelijk aan de Heren v.d. Recke-Heessen.

Aanwezige pachtbrieven van het Stift Herdecke in het Landesarchief te Münster gaan terug tot in de 15e eeuw.

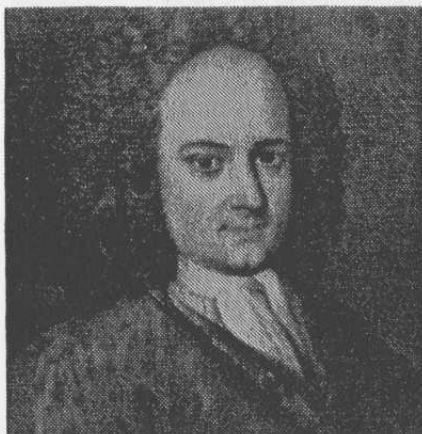
De eerste keer, dat de naam in de geschiedenis opduikt, is in 1396 (!), wanneer Johan Drogehorn als burger wordt opgenomen in de vrije rijksstad Dortmund. Verder naamdragers Drogehorn worden allemaal gelokaliseerd in de oude daar gelegen Graafschap Mark.

In Ootmarsum kwam dan in 1729 vanuit Hünxe (Dsl) Wennemar Henrich naar Ootmarsum. Zie verder blz. 19 van bovengenoemd boek van Dingeldein. De stamlijn van Wennemar Henrich Drögehorn begint feitelijk pas met Gerhard Dröghorn, vicaris in Obwengern. Wengern is een klein plaatsje in de voormalige Graafschap Mark (Dsl).

De vier generaties, die aan Wennemar Henrich vooraf gingen zijn alle predikanten families. Ook Wennemar Henrich was, voordat hij in Ootmarsum kwam, predikant.

- 1.) Gerhard Dröghoorn werd geboren in 1534 in Wengern. Wanneer en met wie hij gehuwd was is onbekend. Hij overleed in 1611.
Hij was van 1565 tot 1574 Vicaris van de Luth. gemeente te Wengern en predikant in Volmarstein van 1574 tot 1611.
- 2.) Wessel Dröghoorn, werd geboren in Volmarstein, datum onbekend.
Gehuwd met Anna von Itteren. Hij overleed in 1626 te Volmarstein. Was predikant in Velbert van 1605-1612. Daarna predikant in Volmarstein tot 1626.
- 3.) Arnold Dröghoorn, werd geboren in Volmarstein op 20.7.1612.
Gehuwd met Elisabeth Schedemann.
Overleden op 15.12.1665 in Wengern.
Vicaris in Schwelm/Dortmund van 1633-1636;
predikant in Spröckhövel van 1636-1639,
predikant in Wengern in 1636 tot 1665.

- 4.) Georg Dröghoorn, werd geboren in Spröckhövel op 26.4.1638.
Gehuwd met Sybilla Margaretha Trippler.
Overleden te Wengern op 3.1.1705.
Studeerde in Gieszen, Adjunct-predikant in Wengern, vanaf 1665 predikant in Wengern.
- 5.) Wennemar Henrich Dröghoorn, werd geboren op 10.9.1682 te Wengern.
Gehuwd met Anna Elisabeth Kaupe, vader Gildemeester te Dortmund en geboren op 26.10.1678 te Dortmund en overleden 1767.
Hij overleed op 7.6.1747 te Ootmarsum.
Hij was plaatsvervangend predikant in Hagen tot 1709, daarna predikant in Linden tot 1716 daarna predikant in Hünxe (Kleefsländ). In 1717 rentmeester in Beerenbroek en in 1729 overgeplaatst naar Ootmarsum eveneens in dienst van Friedrich Johan Sigismund von Heiden.
- 6.) Joan Georg Dröghoorn geboren op 31 mei 1719.
Gehuwd met Anna Christina ten Cate, geboren te Eibergen 15.2.1726, op 2 oktober 1750 te Ootmarsum.
Joan Georg overleed op 28.10.1794, te Ootmarsum.
Joan had een gezin met 7 kinderen:
Wennemar Hendrik geboren te Ootmarsum 4.5.1754;
Anna Elisabeth geboren te Ootmarsum 2.5.1756,
gehuwd te Utrecht met Frederik Lodewijk van Wessel, geb. te Amerongen op 4.4.1797 te Utrecht. Zij trouwde in de Jacobikerk te Utrecht en was met Pasen in 1775 te Ootmarsum lid geworden van de N.H. gemeente te Ootmarsum. Overleed te Utrecht.
Haar roepnaam was Betje.
Willem, geboren te Ootmarsum op 25.9.1757 overleed enkele dagen na zijn geboorte.
Johan Vincent geboren te Ootmarsum op 8.7.1759 overleed ook enkele weken na zijn geboorte.
Willem, geboren op 15.7.1764 te Ootmarsum.
Van Willem is bekend dat hij in het gezin van Joan nogal wat hoofdbrekens kostte. Zijn opgroei was niet zoals men zich had voorgesteld, hij zou, wat men vandaag zegt, "een drankprobleem" hebben gehad en hij is, wat ook in die tijd vaker gebeurde maar naar de Oost gegaan. Hij monsterde aan als adelborst bij het V.O.C. kantoor Zeeland en vertrok in 1787 vanuit Vlissingen met het VOC schip „Oud Haarlem". Het schip is wel in Batavia aangekomen daarna weer uitgevaren waarna nooit meer iets over het schip is vernomen. Aangenomen is dat het is gezonken en met man en muis verging in 1789.
De gage enz. is uitbetaald aan de familie.
Arnolda Geertruida, roepnaam Truidje, werd op 9.10.1766 te Ootmarsum geboren, zij bleef ongehuwd en is in 1805 overleden.
In het gezin van Joan was zij degene die haar moeder met alles moest helpen.
- 7.) Wennemar Hendrik, geboren te Ootmarsum op 4.5.1754 huwde in 1800 te Utrecht met Antonia de Haardt. Hij overleed te Ootmarsum op 10.7.1813.
Antonia de Haardt overleed te Ootmarsum op 26.2.1848.
Er waren in dit gezin 6 kinderen waarvan 2 kort na de geboorte overleden.
Hendrik Brutus, geboren 14.8.1799 te Utrecht en overleden te Ootmarsum op 28.9.1840. Ongehuwd.
Anna, geboren 1805 te Den Haag, gehuwd met Hendrik Engels op

Wennemar Hendrik Dröghoorn.

28-10-1830, overleden op 23.11.1870
te Ootmarsum.

Wennema Louisa, geboren 19.8.1807
en overleden te Ootmarsum op 1.2.1881.

Antonia, geboren 10.1.1810 te Den Haag, gehuwd met Jan Frederik Staverman op 9.11.1839 en overleden te Ootmarsum op 6.7.1847.

Op de Hervormde Begraafplaats aan de Molenstraat te Ootmarsum liggen nog drie oude grafstenen respectievelijk van Antonia de Haardt en van Antonia en Anna.

De zoon van Wennema Louisa en Hendrik Engels, Gerrit Hendrik Engels, overleed te San Francisco (V.S.) op 28.4.1928. Hij maakte een grote nalatenschap over aan de Overijsselse Landbouw Maatschappij.

Van Hendrik Engels zijn verder geen nakomelingen.

Met het overlijden van Hendrik Brutus Dröghoorn kwam een einde aan deze lijn van het geslacht Dröghoorn. Echter is deze lijn of tak slechts een gedeelte van de stamboom Dröghoorn. Een andere nog bestaande lijn voerde ook naar Nederland. In dit overzicht beperkten wij ons tot de familie, die ons via de dagboeken van Joan Georg en Wennemar Hendrik en andere brieven zoveel gegevens opleverden.

Mede door het doel van deze opzet en de omvang, die beperkt moest blijven, is een en ander niet volledig. Nog steeds worden nieuwe gegevens of bijzonderheden ontdekt.

Bronnen

Dat waren uiteraard de gepubliceerde dagboeken in *Ov. Regt en Geschiedenis "Uit het leven van W.H. Dingeldein 1988"*, verder o.a.

Gegevens uit het archief Gemeente Ootmarsum

Gegevens uit het archief Gemeente Utrecht

Gegevens uit het Rijksarchief te Den Haag, V.O.C.

Gegevens uit het Landesarchiv te Münster (Dsl.)

Gegevens uit het archief Ev. Luth. Gemeente te Wengern (Dsl.)

Gegevens uit het archief Oudheidkamer fam. Engels te Enschede.

H.J. Eweg

A.M. Eweg-Dröghoorn.

P.S. Zie ook Jaartallenboekje Stichting Heemkunde vanaf blz. 60 en de stamboom op blz. 89. Dit verhaal is daarop een welkome aanvulling en misschien ook omgekeerd. (Red.)

KRONIEK 1988

januari

- 11 Tonny (Heinink) Prins carnaval
- 12 Frans Tenniglo blies midwinterhoorn in Spanje

februari

- 4 Mr. Niers plant bij afscheid Beatrixboom in Engels' Tuin
- 19 Heemkunde expositie in nieuwe galerie 't Heem

maart

- 2 Grenscorrectie met gemeente Denekamp
- 8 Herinrichtingsplan voor Engels' Tuin
- 21 Harmonie Caecilia (115 jaar) in nieuwe uniformen
- 22 Hotel de Kuiperberg: zilveren jubileum
- 23 Marijke van Dongen: afscheid bij Maatschappelijke dienstverlening
- 30 Tenniscomplex naar Berecon

april

- 9 Los Hoes wordt openluchtmuseum
- 11 J. Mulder tot diaken gewijd
- 28 Opening recreatiezaal Huize Franciscus

mei

- 14 Jan Bonke Europees kampioen klootschieten
- 17 Geruchten over vertrek geologisch museum
- 31 Herman Koops dirigent stadsjongenskoor Oldenzaal

juni

- 9 Hondsdolle vleermuizen in Ootmarsum
- 18 Eerste bewoners plan van Loostraat (volkstuintjes)

juli

- 8 A. Greven nam afscheid van Melchior Winhof-mavo;
J. Hulshof nieuwe directeur
- 13 Feestweek Baoken t.g.v. 60 jaar katholiek onderwijs Agelo
- 15 Boekje "Onderwijs in Ootmarsum" gepresenteerd
- 20 Zo'n 2,5 miljoen voor Ganzenmarkt en Westwal
- 23 Aktie voor groene grensovergang Uelsen-Ootmarsum
- 30 Lustrum Jaarboekje Heemkunde

augustus

1 Bericht: Pastores Verschragen en van Lier vertrekken
10 Mevr. M.G. Wilmes-Rerink (Kling'n-Truike) 100 jaar

Kling'n Truike

september

12 Zonnebloem vierde 25-jarig bestaan
17 Drukte bij Open Monumentendag
27 Burgemeester Weierink trouwt broer en zus tegelijk

oktober

12 Koninklijk goud voor J. Schröder
13 Beeld Paoskéérts door Twentse Damastfabriek geschonken
13 Boek "175 jaar Twentse Damast" gepresenteerd
29 G. Heerink stopt na 25 jaar met verkoop van staatsloten

november

3 Eerste exemplaar boekje/folder Los Hoes
7 Gezamenlijke actie opschonen erosiedal
24 Boekje "Ootmarsum in oude ansichten"
29 F. van Koersveld 25 jaar dirigent Kerkkoor
30 Eerste asielzoekers in Ootmarsum

december

2 A. van der Maas verongelukt
22 Geologisch museum naar Borculo
28 Gasbedrijf "Ootmarsum" naar Cogas.

Dit jaarboekje is mede tot stand gekomen dank zij financiële steun van de Nibag, die zich o.a. bezig houdt met het onderhoud van monumenten in Nederland.

"Ook wij willen het goede behouden"
NIBAG.
Architect en onderhoudconsulting.
Nijverheidsstraat 95 - Oldenzaal.

